

Sosyal Bilgiler Dersinde Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinlikleriyle Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi

Burcu Gürkan ¹, Sevda Dolapçioğlu ²

Öz

Bu araştırma Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık uygulamalarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin incelendiği nitel bir araştırmadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına (örnek olay) göre desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Çalışma grubu 2017-2018 eğitim öğretim bahar yılı Hatay ilinde orta sosyo ekonomik düzeydeki bir okulda öğrenim gören 12 dördüncü sınıf öğrencisinden ve sınıf öğretmeninden oluşmuştur. Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleri performans görevleri yoluyla 17 saatlik bir süreçte uygulanmış ve öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerindeki gelişimleri takip edilmiştir. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmış gözlem yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler öğrencilerle ve sınıf öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Öğrenci gelişimlerini değerlendirmek amacıyla sınıf öğretmeniyle süreç sonunda görüşme yapılmış ve elde edilen verileri betimsel analiz yoluyla bulgulara dönüştürülmüştür. Çalışma grubundaki öğrencilerle de süreç sonunda görüşme yapılmış ve verileri içerik analiziyle incelenmiştir. Öğrenci gelişimlerini izlemek amacıyla yapılan gözlemlerden elde edilen veriler araştırmacılar tarafından yapılandırılan yaratıcı düşünme (hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün geliştirme, sorun çözme) alt boyutlarından oluşan *Yaratıcı Düşünme Becerileri Değerlendirme Rubriği (YDBDR)* aracılığıyla betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmada estetik yaratıcılık öğretim uygulamalarından öğrencilerin en çok fikir üretme ve espri anlayışları boyutlarında gelişim gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin araştırma yapma, sorun çözme, hayal kurma boyutlarında fark edilebilir gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir. Araştırmada dikkat çeken nokta ise öğrencilerin ürün oluşturma becerilerinde gelişimin sağlanmasına rağmen hiçbirinin eşsiz ve benzerlerinden farklı ürün oluşturma seviyesine çıkamamış olmasıdır. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, estetik yaratıcılık öğretim uygulamalarının öğrencilere bilgiyi anlamlandırma ve duyuşsal anlamda da (keyifli sınıf ortamı sunma, duyguları ifade edebilme vb.) olumlu kazanımlar sağlamasıdır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler
Yaratıcı düşünme
Yaratıcılık
Estetik yaratıcılık
Durum çalışması

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 02.02.2019

Kabul Tarihi: 28.08.2019

Elektronik Yayın Tarihi: 06.04.2020

DOI: 10.15390/EB.2020.8474

¹ Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Türkiye, burcu.gurkan@hku.edu.tr

² Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, sdolapcioglu@mku.edu.tr

Giriş

Bilgi temelini sosyal bilimlerden alan Sosyal Bilgiler düne, bugüne ve geleceğe ait gerçek hayat durumlarını disiplinler arası bir anlayışla birleştiren bir derstir. Sosyal Bilgiler sosyoloji, ekonomi, coğrafya, antropoloji, siyaset bilimleri, tarih ve psikoloji gibi çeşitli sosyal bilim çalışma alanlarını bir araya getirmektedir (Farris, 2004; Martorella, 1996; National Council for the Social Studies [NCSS], 2010). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi insanların, yerlerin, olayların nasıl meydana geldiğinin anlaşılmasını sağlayan, farklı bakış açılarına ve kültürel inançlara nasıl saygı geliştirileceğini öğreten, insanların birbirlerinin talep ve gereksinimlerini nasıl karşıladıklarını gösteren ve vatandaşlık eğitimi amacıyla ilgili bilgi ve deneyimleri birleştiren bir ders olma özelliği taşımaktadır (Barr, Barth, ve Shermis, 1977; Farris, 2004). Yaşamın sosyal boyutlarına odaklanan Sosyal Bilgiler dersi öğrenme sürecinde zihinsel aktifliğin önemli olduğu anlayışını savunmaktadır. NCSS (2016), öğrenme-öğretme sürecinde zihinsel meydan okumanın ve öğrencilerin aktifliğinin Sosyal Bilgiler dersindeki öğrenme açısından etkililiğini belirtmekte, öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilmesine önem verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ülkemizde uygulanmakta olan 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı incelendiğinde de Türkiye Yeterlikler Çerçevesi kapsamında belirlenen sekiz anahtar yetkinliğe bağlı kalınarak öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Doğanay (2006, s. 215) bilginin önemli bir güç olduğu günümüz toplumunda eğitimin bilgi çağının gereklerine göre düzenlenmesi ihtiyacını ve düşünme becerilerinin geliştirilmesinde düşünmeye karşı olumlu tutum ve değerlerin kazandırılmasıyla işe başlanması gerektiğini belirtmektedir. Aksi takdirde düşünme yeteneği gelişmeyen bir öğrenci, dağarcığındaki bilgiyi nasıl kullanacağını bilemediğinden yorumlama, veriler arasında ilişki kurma, sınıflama ve anlama gibi temel düşünme becerilerinden de mahrum kalmaktadır (Dolapçioğlu, 2015). Nitekim bu görüşler Sosyal Bilgiler dersinin de öğrencileri düşünmeye sevk edecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinde düşünme becerilerinin geliştirilmesi sürecinde okuduğunu anlama, sebep-sonuç ilişkisi kurma, karşılaştırma/sınıflama yapma, anlamlı öğrenme, zihinsel imgeleme, çözüm yolları üretme, soru sorma, kavrama, analiz ve uygulama gibi zihinsel beceriler kazanma (Bozkurt, 2018; Ersözülü ve Kuzu, 2011); akademik başarıda yükselme (Ayaz Can, ve Semerci, 2007; Çelik, 2015; Uygun ve Bilgiç, 2018); olumlu tutum geliştirme (Bozkurt, 2018) ve derse etkin katılma (Özensoy, 2012) açılarından öğrencilere katkılar sağlandığını gösteren araştırma bulguları yer almaktadır. Bu bağlamda, düşünme becerisinin gelişimini destekleyen bir Sosyal Bilgiler dersinin öğrenmeye olan katkıları açısından kıymetli olduğu söylenebilir.

Bilindiği üzere, düşünme insanların doğuştan getirdikleri özelliklerinden biridir ve daha az zihinsel çaba gerektiren olaylardan karmaşık işlemlerin yürütülmesine kadar önemli rol oynamaktadır. Düşünme içinde bulunulan durumu anlayabilmek ya da bir güçlüğü gidermek için yapılan aktif, amaçlı bir zihinsel etkinliktir (Cüceloğlu, 2005; Doğanay, 2006; Fisher, 1995). Düşünme gerçekliği anlama, neden sonuç ilişkisi kurma, ayrıştırma, problem çözme, üretme, karar alma, akıl yürütme gibi birçok süreçte işe koşulan zihinsel becerileri kapsamaktadır. Günümüz dünyasına bakıldığında bilim ve teknoloji alanındaki hızlı ilerlemeler yenilikçi düşünmeyi, inaktif ve girişimci eğilimleri ön plana çıkarmaktadır. Bu dönemde farklı olan, çözüm üreten, geleceği şekillendirme gücündeki fikir ya da ürünlerin dikkat çektiği görülmektedir. Bu durum da eğitim ortamlarına yansiyarak öğrencilerin temel düşünme becerilerinin ötesine geçmelerini zorunlu kılmaktadır. Forrester (2008), öğrencilere değişen dünyayla başa çıkmaları konusunda yardımcı olmak isteniyorsa eğitimin geçmişten farklı şekilde düşünebilen insanları geliştirmeye yönelmesi gerektiğini ifade etmektedir. Lee (2005) ise toplumlarımızın geçmişte olduğundan daha fazla yaratıcı düşünmeye gereksinimleri olduğunu belirtmektedir.

Yaratıcılık

Bilim, teknoloji, tıp, sanat ve günlük yaşam gibi pek çok alanda yer alan yaratıcılık, birbirine benzemeyen nesnelere kavramsal olarak birleştirmeye yönelik temel zihinsel işlem den doğmaktadır. Duyuşsal ve düşünsel beceriler olarak algılanan yaratıcılığın kavramsal olarak kesin bir tanımı yoktur ancak ilgili tanımlarda yaratıcılığın daha çok karmaşık bir düşünce biçimi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Özerbaş, 2011). Türk Dil Kurumu [TDK]'nda (2018), yaratıcılık kavramı "yaratıcı olma durumu, yaratma yeteneği" şeklinde ifade edilmektedir. Yaratıcılığı, Csikszentmihalyi (1997) "orijinal

ve değerli” olan fikir ya da eylemlerin üretilmesi; Forrester (2008) “yeni, farklı ve benzersiz fikirlerin oluşturulması”; San (2003, s. 4) “bilinen şeylerden yepyeni bir şeyler çıkarma, özgün bir senteze varma, sorunlara yeni çözüm yolları bulma” şeklinde ifade etmektedirler. Torrance’a (1974) göre ise yaratıcılık “sorunlara karşı duyarlı olma, güçlüğe karşı çözüm arama, denenceler geliştirme ve onları sınaama” olarak tanımlanmıştır (aktaran Sungur, 1997, s. 13). Craft (2000) yaratıcı düşünmenin önemli bir parçasını olasılıksal düşünmenin oluşturduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, binlerce olasılıktan farklı ve yeni sentezler ortaya çıkarmak yaratıcılığın odak noktalarından biri olarak düşünülebilir. Özden (2011) yaratıcılığın zihinsel ve duygusal etkinliklerde yer alan bir düşünme biçimi olduğunu ve hayal gücü ile çok yakından ilişkisi olduğunu ifade etmekte; Keun ve Hunt (2006) ise, temelinde keşif, merak, hayal gücü ve buluş gibi özelliklerin yer aldığı yaratıcılığın yenilikçi problem çözme, iraksak düşünceden gelen bir ürünü ve çoklu çözüm olasılığını içeren üst düzey bilişsel süreçlerinden oluştuğu görüşündedir. Başka bir ifadeyle yaratıcılık birbirine benzemeyen ve daha önce aralarında ilişki kurulmamış iki ya da daha fazla nesne ya da düşünce arasında çağrışımlar ve bağlantılar yoluyla yeni ilişkilerin kurulduğu hayal etme yeteneğidir (Harris, 1998; Michalko, 2011; Rawlinson, 1995). Tüm bu tanımlardan yola çıkıldığında temeli hayal gücüne dayanan yaratıcılığın, sorunlara olası çözümler üretme sürecinde gerek duyuşsal gerek zihinsel alanlarda yeni ve orijinal fikirler ortaya koyabilme yeteneği olduğu söylenebilir.

Sternberg (2006), yaratıcılığın zihinsel yeterlikler, bilgi, düşünme stilleri, kişilik özellikleri, motivasyon, sosyal ve kültürel çevre gibi birbiriyle bağlantılı altı farklı kaynak arasındaki etkileşim olduğunu açıklamakta; Lee (2005) yaratıcı düşünmenin yeni ve orijinal bir şeyler yapmak şeklinde tanımlanması durumunda sosyal kültürel bağlamın da bir faktör olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmekte; Keun ve Hunt (2006) ise yaratıcı düşünmenin üretmeyi ödüllendiren bir ortamdan beslendiğini söylemektedir. Benzer şekilde Deng ve Tavares (2013) yaratıcılığın sadece kişisel eğilim ya da yeterlikle ilgili olmadığını yaratıcılığın kişisel özellikler, bilişsel yetenek ve sosyal çevrenin birleşimi olduğunu belirtmektedir. Yaratıcılık üzerinde etkisi olduğuna inanılan kişilik özellikleri incelendiğinde yaratıcı bireylerin risk alabilen, meraklı, eleştirci, enerjik, mizah yönü ve öz yeterlikleri güçlü, artistik ve estetik ilgilere sahip, buluş yapma yetisi olan, birleşimci (sentezci), yeniliklere düşkün, belirsizlikleri tolare edebildikleri görülmektedir (Aktamış ve Ergin, 2006; Lin ve Wu, 2016; Özden, 2011; San, 2003; Sternberg, 2003, 2006). Yaratıcı düşünmeye olumlu katkısı olduğu düşünülen zihinsel yeterlikler ise esneklik, akıcılık, duyarlılık, imgeleme, orijinallik, açıklama, mantıksal düşünme, özerklik, analiz, sentez, spontenlik, metaforik düşünme vb. şeklinde sınıflandırılmaktadır (Chang, Li, Chen ve Chiu, 2015; Chirico, Glaveanu, Cipresso, Riva ve Gaggioli, 2018; Gilhooly, Ball ve Macchi, 2015; Lin ve Wu, 2016; Liu, He ve Li, 2015; Özden, 2011; Udo, Bagchi ve Peeter, 2011; Panigrahi, 2017; Perry ve Karpova, 2017). Bu çalışmada da “*hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün oluşturma, sorun çözme*” gibi yaratıcı düşünme sürecini yapılandıran zihinsel ve duyuşsal özellikler incelenmiştir.

Estetik Yaratıcılık

Sönmez (1995), yaratıcılığın zihinsel, duyuşsal ve devinişsel alanların kesiştiği en üst düzey davranış biçimi olduğunu belirtmektedir. Bireyler duyguların, psikomotor ya da zihinsel performansların ağırlık kazandığı her üç alanda da yeni, orijinal ürünler ortaya koyabilmektedirler. Haladyna (1997), yaratıcılığı zihinsel bağlamda bilişsel yaratıcılık ve duyuşsal bağlamda estetik yaratıcılık olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bilimsel yaratıcılık, bilimsel doğrularla çelişmeyen benzersiz ürünler ortaya koymaktır. Estetik yaratıcılık ise bilimsel doğrularla tamamen örtüşmesi beklenmeyen eşsiz ve benzersiz ürün ortaya koyma olarak ifade edilmektedir. Estetik yaratıcılıkta doğrulama çabası yoktur. Çünkü estetik hislerden ve duygulardan beslenen çeşitli nesnel yargıların somut ve soyut ifade biçimleridir. Ayrıca estetik hayal gücü ve yaratıcılığın önem kazandığı bir anlam düzeninde var olmakta ve yaşamaktadır (Strati ve Guillet de Monthoux, 2002).

Yaratıcılık yeterliliği her bireyde vardır ve yaratıcı düşünme geliştirilebilir özelliğine sahiptir (Evans ve McKinney, 1987; Clarkin-Phillips, 2013; Jeffrey ve Craft, 2004; Keun ve Hunt, 2006; Kirst ve Diekmayer, 1978; Panigrahi, 2017; San, 2003). Jacobs’un (2009) belirttiği üzere, estetik yalnızca güzel sanatlarla ilgili ya da bir rahatlama aracı değildir. Estetiğin, öğrencilerin sürekli meşgul oldukları bir düşünme şekli olarak görülmesi gerekmektedir. Estetik hissetme, duyma, dokunma ve hayal etmenin birleştiği ve bütünleştiği somut anlamların oluştuğu her yerde vardır (Reid, 2008) ve estetik deneyimler

özgündür (Jackson, 2017). Çocukların estetik duyguları yaratıcılıktan gelmektedir ve estetik temelli programlar aracılığıyla onların yaratıcı ürünler ortaya koymaları sağlanabilmektedir (Feeney ve Moravcik, 1987). Estetik eğitimi ile öğrenciler eleştirel düşünme ve dinleme becerileri kazanmakta, kavramları öğrenmekte, yüksek akademik başarı elde etmekte ve yaşam kalitelerinde de yükselme yaşamaktadırlar (Karakuş, Gürkan, Dolapçoğlu ve Çapar, 2011; Özsoy ve Şahan, 2009; Tuna, 2007). Ayrıca estetik eğitimi ile öğrencilerin güzelliği anlamaları sağlanırken; zevklere ve ideal oluşumlara, doğa ve sanata, topluma ve yaşama, iletişime ve ilişkilere, güzelliğin kanunlarına, güzel ve çirkinine uygun olarak verilebilecek yaratıcı kompozisyonların gelişimi biçimlenmektedir (Kasinova, 2014). Aghaosa (2015), estetik öğretim programının estetiği destekleyici çeşitli yöntemlerle iş birliği içinde yeniden düzenlenerek planlanmasına vurgu yapmaktadır. Yıldırım (2016), yaratıcılığı destekleyen eğitim sürecinin de ortam, eğitim programı ve öğretmen bileşenlerinden oluştuğunu ifade etmekte; bu bağlamda eğitim programlarının çocuk ve deneyim merkezli, gerekli bilgi ve becerileri kapsayıcı olacak şekilde hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. Estetik yaratıcılık eğitim programlarında sadece bir derslik kazanım olarak düşünülmemeli, çeşitli olasılıklardan farklı duyuşsal sentezler de yaratabilmenin öğrenme sürecinin odağında olmasına dikkat edilmelidir. 2017 eğitim öğretim yılında uygulanan ve 2018'de güncellenen Sosyal Bilgiler öğretim programlarının değerler boyutu incelendiğinde estetiğin bir değer olarak, beceri boyutunda ise yenilikçi (yaratıcı) düşünmenin bir düşünme becerisi olarak yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrencilerin bilgi, değer, beceri ve tutumlarının bütünsel gelişimine de odaklanılmaktadır.

Bilindiği üzere taslak programlar öğrenme ve öğretme süreçlerindeki uygulamalarla yaşamakta, bunun için de programların etkinlikler açısından zengin rehberliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle ilkökul programlarında estetik değer kazanımlarına yönelik çalışmaların öğretmenlerin farkındalıklarına ve hassasiyetlerine bırakıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Tuna'nın (2007) estetik eğitiminin ilk ve orta öğretimde ağırlıklı olarak görsel sanatlar dersleri ile sınırlı olduğuna yönelik eleştirisi dikkat çekmektedir. Aladağ, Kuzgun ve Kuşçuoğlu'nun (2017) hayat bilgisi programında estetik değerinin kazandırılmasına yönelik uygulamaları sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirdikleri araştırmalarında, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde de estetik kavramına yönelik örnek etkinlikleri ve uygulamaları yetersiz buldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, disiplinler arası bağlamı olan Sosyal Bilgiler programında estetik yaratıcılığın hem kavramsal olarak hem de uygulama süreçlerinde ihmal edildiği görülmektedir. Hâlbuki duyguların biliş üzerindeki etkisi dikkate alınacak olursa estetik yaratıcılık eğitimi ile güçlendirilmiş programların öğrencilerin hem hislerini harekete geçirebileceği hem de dünyaya farklı pencerelerden bakabilmelerini ve özgün ürünler ortaya koyabilmelerini sağlayabileceğini söylemek olasıdır. Nitekim bu araştırmanın yapılmasındaki temel nedenlerden biri de Sosyal Bilgiler öğretim programlarında estetik ve estetik yaratıcılık etkinliklerinin yetersizliği, eksikliği ve sınırlılığıdır. Bu nedenle, öğrencilerin estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleriyle tanışmaları ve deneyim geçirmeleri yoluna gidilmiştir.

İlgili yurt içi alan yazın tarandığında, Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelendiği (Baykara, 2006; Özdemir, 2006; Uçuş, 2017); öğrenci çalışma kitaplarının, görsel materyallerin, ölçme ve değerlendirme sorularının, öğretim yaklaşım ve etkinliklerinin yaratıcı düşünmeyi desteklemesi açısından değerlendirildiği (Abu, 2017; Çelik, 2015; Emir, 2001; Özalp, 2018; Palandökenler, 2008; Yıldız, 2015; Vural, 2008); yaratıcı düşünme becerisinin başarı üzerindeki etkisinin araştırıldığı (Öztürk, 2010) çalışmalara rastlanmıştır. Ayrıca, Sosyal Bilgiler dersinde estetik değerine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerinin ya da algılarının değerlendirildiği (Çelik, 2010; Karakuş vd., 2011; Kılcan ve Akbaba, 2014) ve ders kitaplarının estetik değer bağlamında incelendiği (Aktan ve Kılıç, 2015; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013) araştırmalar yer almaktadır. Ancak disiplinler arası bir ders olan Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık temelli öğretim uygulamalarının öğrencilerin yaratıcı düşünme alt becerilerinin üzerindeki etkilerinin neler olduğunun incelenmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık temelli öğretim etkinliklerinin yaratıcı düşünme becerisi üzerindeki etkilerinin neler olabileceğinin merak edilmesi araştırmanın ikinci temel gerekçesini oluşturmuştur. Bu bağlamda,

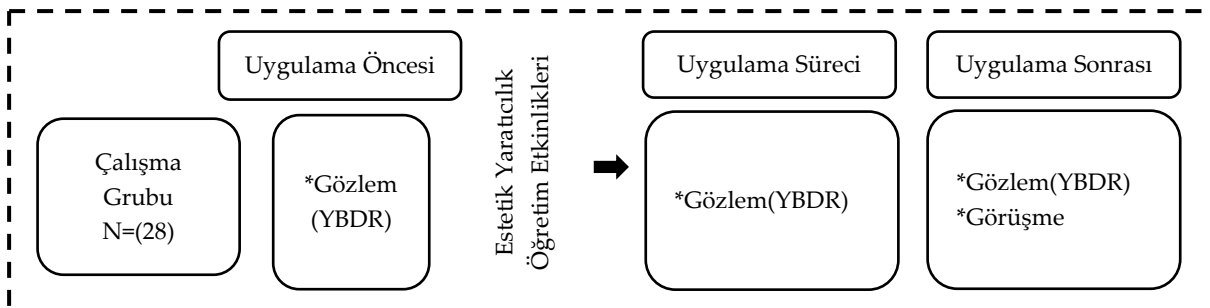
araştırmanın genel amacı Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık etkinliklerinin yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırma sürecinde aşağıda belirtilen alt amaçlara cevap aranmıştır:

1. Gözlem sonuçlarına göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamaları yaratıcı düşünme becerilerindeki gelişimi nasıl etkiler?
2. Çalışma grubundaki öğrencilerin estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarını yürüten öğretmenin öğretim sürecine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık etkinliklerinin yaratıcı düşünme becerilerine etkisinin incelendiği bir durum çalışmasıdır. Durum (örnek olay) çalışması, çoklu bilgi kaynaklarının (gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller, dokümanlar ve raporlar) kullanılmasıyla bir olgunun gerçek hayattaki bağlamıyla derinlemesine betimlenmesini ve incelenmesini sağlayan ampirik bir nitel araştırmadır (Creswell, 2016; Merriam, 2013; Yin, 2009). Araştırma, durum (örnek olay) çalışmasının bir türü olan bütünsel tek durum desenine göre yürütülmüştür. Bütünsel tek durum desenlerinde tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul, vb.) vardır ve daha önce hiç kimsenin çalışmadığı veya ulaşamadığı durumların çalışılarak daha sonra yapılacak çalışmalara temel oluşturulması söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 300).

Bu bağlamda daha önce estetik yaratıcılık temelli öğretim uygulamalarıyla hiç karşılaşmamış bir devlet okulundaki 28 öğrenciden oluşan bir adet dördüncü sınıf şubesi seçilmiş ve araştırmanın alt amaçları doğrultusunda derinlemesine inceleme yapılmıştır. Araştırmanın tek durum deseni Şekil 1’de belirtilmiştir:

Şekil 1. Araştırmanın Bütünsel Tek Durum Deseni

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, amaçlı örnekleme türlerinden olan ölçüt örnekleme göre belirlenmiş ve 2017-2018 eğitim öğretim bahar yarıyılında Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı resmi bir ilkokulda toplam dördüncü sınıf düzeyindeki 28 öğrenciden oluşmuştur. Öğretim etkinlikleri 28 öğrencinin tamamına uygulanmış ancak yaratıcı düşünen öğrenci davranışları gelişimini izleme sınırlılığında dolayı çalışma grubundaki 12 öğrenci üzerinde araştırma yürütülmüştür. Bu öğrencilerin belirlenmesinde mevcut durum analizi sırasında da kullanılan "Yaratıcı Düşünme Becerileri Değerlendirme Rubriği (YDDR)" puan ortalamaları dikkate alınmıştır. İlgili rubrik üç seviyede (Seviye 1, 2 ve 3) dörder puan içerdiğinden her seviyeden öğrenci seçimine gidilmiştir. Yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimin gözlem ve görüşme yoluyla izlendiği 12 öğrenci demografik özellikleri açısından orta sosyoekonomik gelir düzeyindeki ailelerin üyeleridir ve 9-10 yaş aralığındadır. Çalışma grubunda ayrıca uygulama sürecine dâhil olan sınıf öğretmeni de yer almaktadır. Sınıf öğretmeni 12 yıllık kıdeme sahiptir, 33 yaşında ve kadındır. Lisans eğitimini bir devlet üniversitesinin sınıf öğretmenliği bölümünde tamamlamıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmış gözlem aracılığıyla toplanmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları: Araştırmada görüşmeler sınıf öğretmeni ve öğrencilerle ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Görüşme formlarının hazırlanması için öncelikle ilgili alan yazın taraması yapılmış ve araştırmacılar tarafından sorular hazırlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi bağlamında estetik yaratıcılığa dayalı etkinliklerin öğrencilere olan katkılarının neler olduğu durumu, görüşme formlarının odak noktasını oluşturmuştur. Öğrenciler için hazırlanan görüşme formunda “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan estetik yaratıcılığa dayalı etkinliklerin daha önce yürütülen uygulamalarla karşılaştırıldığında kendilerine ne gibi katkıları olduğu” şeklindeki temel soru **hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün geliştirme, sorun çözme** kategorilerine göre düzenlenmiştir. İlgili form, öğrencilere süreç sonunda uygulanmıştır. Benzer şekilde sınıf öğretmeniyle de sürecin sonunda “Sosyal Bilgiler dersinde yapılan estetik yaratıcılığa dayalı etkinliklerin daha önce yürüttüğü öğretim uygulamaları karşılaştırıldığında hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün geliştirme, sorun çözme alanlarında öğrencilerine ne gibi katkıları olduğu” konusunda derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Yaratıcı Düşünme Becerileri Değerlendirme Rubriği (YDBDR): Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden bir diğeri ise gözlemdir. Uygulama öncesi ilk değerlendirme, ortasında ikinci değerlendirme ve uygulama sonrası üçüncü değerlendirme olmak üzere öğrenci performans gelişimleri değerlendirilmiştir. Öğrencilerin performanslarını sergileyebileceği durumlar birçok alt boyutu içeren bir çalışma olabilir. Örneğin bir sözlü sunum, bir kompozisyon, evde yapılacak bir ödev, grup çalışması, sınıf içi davranışlar, vb. çalışmaların türüne bağlı olarak öğrencilerden beklenen davranışlar sergiledikleri davranışlarla farklı yöntemler aracılığıyla karşılaştırılarak değerlendirilebilir (Sezer, 2005). Bu araştırmada da öğrencilerin yaratıcı düşünme *hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün geliştirme ve sorun çözme* alt becerilerine yönelik performans gelişimlerinin izlenmesi için **Yaratıcı Düşünme Becerileri Değerlendirme Rubriği (YDBDR)** hazırlanmıştır. Yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi zaman alan bir beceri olduğundan performans göstergelerinin ortaya konulması zorunludur. Bu göstergeler Haladyna'nın (1997) bilimsel ve estetik yaratıcı düşünme kuramı temel alınarak ve rubrik geliştirme ilkelerine uygun (Kutlu, Doğan ve Karakaya, 2010) olarak geliştirilmiştir. Rubrik *hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün oluşturma ve sorun çözme* olmak üzere 6 ayrı boyutta alt performans tanımlarını içermektedir. Her boyuta ait performans ölçütleri üç seviyede [**çok iyi (3); iyi (2) ve geliştirilmeli (1)**] olarak ayrıntılarıyla tanımlanmıştır. Ayrıca her alt boyutta öğrencinin göstermesi beklenen performans her seviye için ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Örneğin “hayal kurma” boyutunun çok iyi (3) düzeyde öğrenci performans tanımı “Anlatımlarında ders görev içeriği dışında kurgusal/fantastik/bilim kurgu olaylarına yer verir.” şeklindedir. İyi (2) düzeyde performans tanımı “Anlatımlarında kurgusal/fantastik/bilim kurgu olaylara yer verir fakat ders görevi içeriğine bağlıdır.” şeklindedir. Son olarak geliştirilmeli (1) ise “Anlatımları ders görevi içeriğinden farklı değildir” şeklinde tanımlanmıştır. İlgili rubrik araştırmacılar tarafından geliştirildikten sonra kapsam geçerliliği amacıyla düşünme, yaratıcı düşünme, rubrik geliştirme gibi konular üzerinde çalışmaları olan alan uzmanlarına [Ölçme ve Değerlendirme: (1) Dr. Öğr. Üye., (1) Bilim Uzmanı; Eğitim Programı ve Öğretimi: (4) Dr. Öğr. Üye.; Çocuk Gelişimi: (1) Prof. Dr.; Psikolojik Danışma ve Rehberlik: (3) Dr. Öğr. Üye.] sunulmuştur. Bu bağlamda 10 ayrı uzmanın rubrik maddelerinin anlaşılabilirliği, her bir ölçütün kendi amacıyla sınırlılığı, maddelerin ilgili ölçütü yansıtırma durumu, derece (seviye) tanımlarına ilişkin betimsel açıklamalar konusunda görüşleri alınmıştır. Elde edilen görüşler doğrultusunda Yaratıcı Düşünme Becerileri Değerlendirme Rubriği (YDBDR) son şeklini almıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler, 2017-2018 eğitim öğretim bahar yarı yılında Mart-Nisan-Mayıs ayları arasında toplam 9 hafta olmak üzere 17 saatlik çalışmayla yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimini izleyebilmek için estetik yaratıcılık temelli etkinliklerle toplanmıştır. Bu etkinlikler, uygulanmakta olan 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ve literatür desteğiyle araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. *Hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma, ürün oluşturma ve sorun çözme* performanslarından oluşan etkinliklerin tamamı görevler ve yönergeler içermektedir. İlgili etkinliklerin haftalık ders akışı Tablo 1’de sunulmuştur (bkz. Ek 1).

Çalışma grubundaki her öğrenciye oturma düzenlerine göre Ö1, Ö2, Ö3 vb. şeklinde birer simge verilmiştir. Araştırma süresince toplam 17 saat olmak üzere düzenli gözlem yapılmıştır. Öğrenci gelişimleri uygulama öncesi ilk değerlendirme, ortasında ikinci değerlendirme ve uygulama sonrası üçüncü değerlendirme olmak üzere değerlendirilmiştir. Uygulama sürecinde her öğrencinin performansı iki ayrı araştırmacı tarafından hem süreç hem de ortaya çıkan ürün temel alınarak incelenmiştir. Gözlem yoluyla elde edilen veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve üç seviyeden oluşan yaratıcı düşünme becerileri gelişimini gösteren YDBDR aracılığıyla betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ulaşılan puanların aritmetik ortalamaları hesaplanmış ve öğrenci gelişim durumları grafiklerle verilmiştir. Bulgular sunulurken yaratıcı düşünme boyutlarına ait performans seviyeleri detaylı olarak belirtilmiştir.

Araştırmanın yürütüldüğü çalışma grubundaki öğrencilerin tamamı ve sınıf öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Gerekli izinler alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler okulun rehberlik hizmetleri odasında yürütülmüş ve görüşme süreleri kişi başı ortalama 12-15 dakika sürmüştür. Araştırmada öğrenci görüşmelerinden elde edilen veriler için içerik analizi yapılarak ilgili kodlara ve temalara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular bilgi haritası aracılığıyla sunulmuştur. Sınıf öğretmeniyle yapılan görüşmeler betimsel olarak analiz edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Çalışmada veriler üç farklı yöntemle (gözlem-öğrenci görüşme-öğretmen görüşme) toplanmıştır. Çalışmaya başlamadan önce iki ayrı öğrenci ile pilot görüşme yapılmıştır ve görüşme formu uygulanabilirlik açısından incelenerek düzenlenmiştir.

Gözlem değerlendirmeleri için araştırmacılar tarafından hazırlanan YDBDR rubriği kullanılmıştır. Rubriğin kapsam, dil vb. geçerlikleri için 10 alan uzmanından görüşler alınmıştır. Rubrikte yer alan maddelerin Kapsam Geçerlik İndeksi (KGİ) Davis (1992) tarafından önerilen $(A+B/Toplam\ Uzman\ Sayısı)$ formülüne göre hesaplanmıştır. Bu teknikte uzman görüşleri 4'lü olarak derecelendirilmekte ve 0.80 değeri ölçüt olarak kabul edilmektedir. McKenzie, Wood, Kotecki, Clark ve Brey (1999) ise, kapsam geçerliliği için 10 alan uzmanına başvurulduğunda maddelerin minimum değerlerinin 0,62 oranında anlamlı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda 6 boyuttan ve üç dereceden oluşan rubrikteki on sekiz maddenin KGİ değerleri [*Hayal Kurma: 0.8, 0.8, 0.8; Fikir Üretme: 0.9, 0.9, 0.9; Espri Anlayışı: 0.8, 0.8, 0.8; Araştırma Yapma: 0.8, 0.9, 0.8; Ürün Oluşturma: 1,1,1; Sorun Çözme: 0.8,0.9,0.9*] şeklinde hesaplanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda rubrikten hiçbir madde atılmamıştır. Ancak bazı maddelerin ifadelerinde dil açısından düzeltmelere gidilmiş ve rubriğe son şekli verilmiştir.

Gözlem değerlendirmeleri YDBDR rubriği kullanılarak biri araştırmacı diğeri sınıf öğretmeni olmak üzere iki kişi tarafından çalışma öncesi, ortası ve sonrası toplam üç defa yapılmıştır. Puanlamalar arasındaki tutarlılığın belirlenmesinde "Cohen's Kappa (Kohen'in Kappası)" formülü kullanılmış ve Cohen's Kappa(k) = .92 olarak bulunmuştur. Viera ve Garret (2005), kappa değerinin 0.81-0.99 olması durumunda mükemmel bir uyumun yakalandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, elde edilen 0.92 değeri değerlendirmeciler arasında çok iyi düzeyde uyum olduğunu göstermektedir.

Görüşme verileri için araştırmacılar arasındaki kodlayıcı güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994, s. 64) önerdiği; " $P (Uzlaşma\ Yüzdesi\%) = [Na (Görüş\ Birliği) / Na (Görüş\ Birliği) + Nd (Görüş\ Ayrılığı)] \times 100$ " güvenilirlik formülüyle hesaplanmış ve .89 değerine ulaşılmıştır.

Araştırmacıların yanlılığını ortadan kaldırmak ve temaların iç geçerliliğini sağlamak adına kodlamalar ve temalar araştırmacılar hem fikir oluncaya kadar sürmüştür. Analiz sonucunda elde edilen bu temalar ve ilgili kodlamalar bir bütün olarak sunulmuştur.

Görüşme ve gözlem verilerini raporlaştırırken, durumu olduğu gibi gösterebilmek için doğrudan alıntılar kullanılmıştır. Katılımcılar, *örnek olarak (Öğrenci 1: Ö1), (Öğrenci 2: Ö2)* şeklinde gösterilmiştir. Konunun daha detaylı anlaşılması için gözlem ve görüşme verileri yaratıcı düşünme becerileri gelişim göstergeleri üzerinde derinlemesine incelenmiştir.

Bulgular

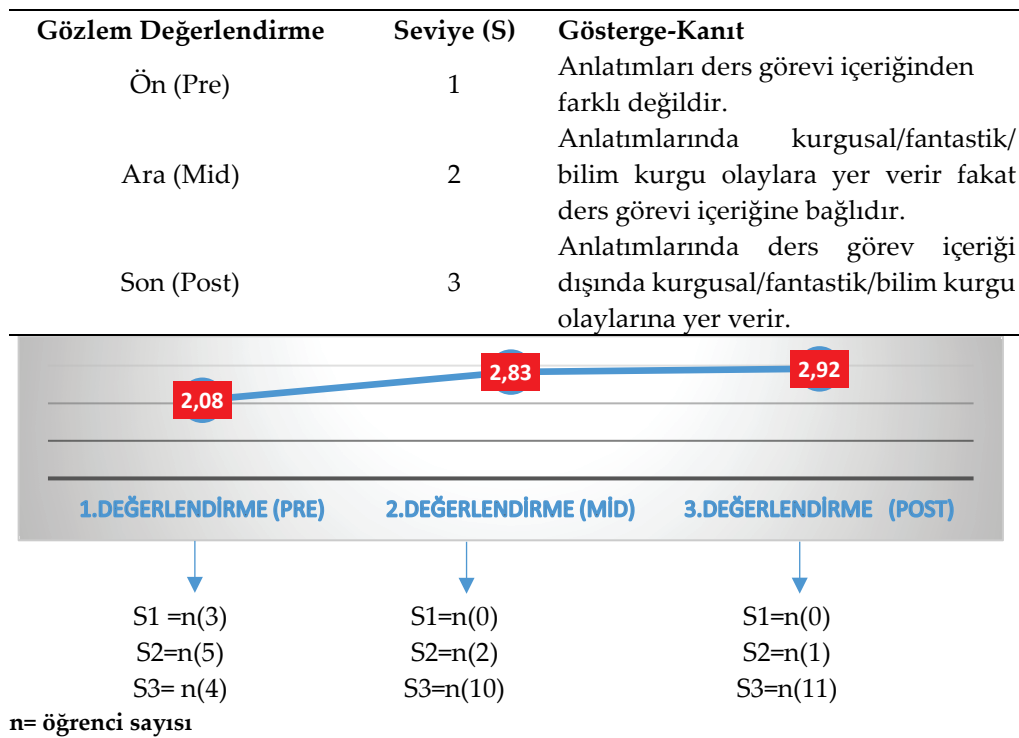
Bulgular gözlem ve görüşme yoluyla elde edilen bulgular olmak üzere iki ana başlık şeklinde sunulmuştur.

Araştırmada Gözlem Yoluyla Elde Edilen Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişim düzeyi süreç boyunca pre, mid and post olmak üzere üç defa izlenmiştir. Bu amaçla gözlem kayıtları YDBDR kullanılarak değerlendirilmiş ve bulguları sırasıyla sunulmuştur. Paralelinde öğretmen görüşlerine dayalı alıntılar da bu kısımda sunularak gelişim bir bütün içinde verilmeye çalışılmıştır.

Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinliklerinin Hayal Kurma Becerisinin Gelişimi Üzerindeki Etkisine Ait Gözlem Bulguları

Estetik yaratıcılık öğretim süreci doğrultusunda öğrencilerin yaratıcı düşünmenin hayal kurma alt becerisine ilişkin gözlem sonuçları Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Hayal Kurma Alt Becerisine İlişkin Gözlem Sonuçlarına Ait Bulgular

Şekil 2’de sunulan bulgular incelendiğinde, çalışma başlamadan mevcut durumu ortaya koymak için yapılan ön gözlem (pre) sonuçlarına göre öğrencilerin çoğunluğunun (n=5) ikinci düzeyde olduğu, anlatımlarında kurgusal/fantastik/bilim kurgu olaylara yer verdiği, fakat ders görev içeriğine bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geriye kalan öğrencilerin 3 tanesi birinci seviyede ve 4 tanesi üçüncü seviyede yaratıcı düşünme becerileri puanlarına sahiptir. Ortalama puanları ise 2,08’dir. İkinci gözlem kayıtları (mid) değerlendirmesinde ise öğrencilerin çoğunluğunun (n=10) Anlatımlarında kurgusal/fantastik/bilim kurgu olaylara yer verdiği gözlenmiştir. İkinci seviyede toplam 2, birinci seviyede ise hiç öğrenci bulunmamaktadır. Ortalama puanları ise 2,83’ e yükselmiştir. Son gözlem kayıtları (post) değerlendirildiğinde ise öğrencilerin tamamına yakınının (n=11) üçüncü ve 1 öğrencinin ikinci düzey hayal kurma düzeyine sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ortalama puanları ise 2,92’ e yükselmiştir. Bulgulara göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim aktiviteleri öğrencilerin hayal kurma becerilerini geliştirmekte ve öğrencilere hayal kurmak için fırsat sunmaktadır. Hayal kurma ile ilgili yaratıcı düşünme becerilerine yönelik gelişim özelliklerinin bulunması sürecinde öğrencilerin cevapları aşağıda sırasıyla verilmiştir:

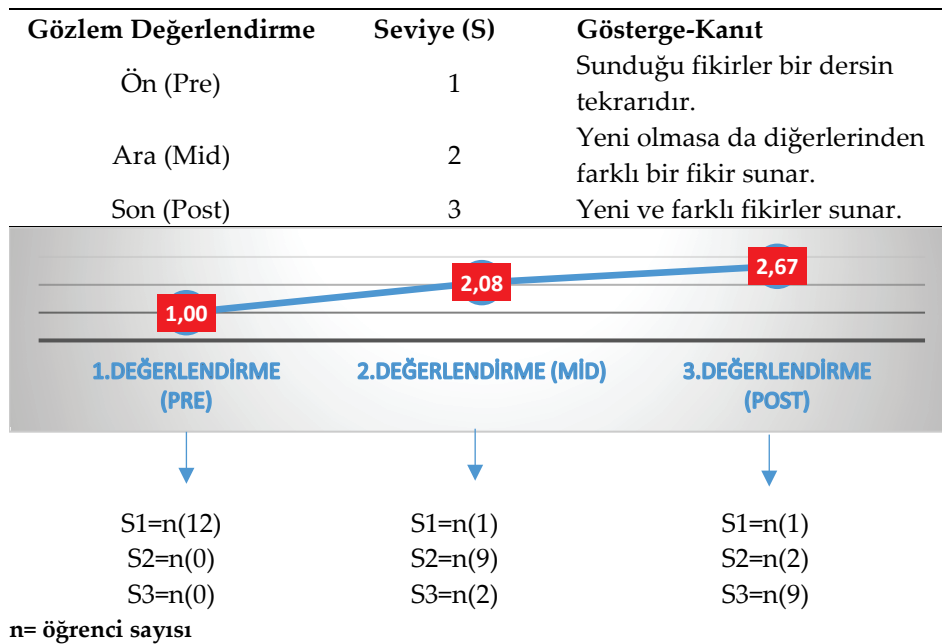
- ✓ Öğretmen: "Sevgili öğrenciler 23 Nisan çocuk bayramı için bir etkinlik yapacağız. Hep birlikte dünya çocuklarına hediye gönderelim. Sizden Pinpon toplarna getirdiğiniz renkli keçe kalemlerini kullanarak gezmek istediğiniz ülkenin bayrağını topun üzerine çizmenizi istiyorum. Çizim yaparken çizim yaptığımız ülkede yer alan bir çocuğu hayal etmenizi ve düşüncelerinizi benimle paylaşmanızı istiyorum. Hayalinizde ulusal çocuk bayramının kazandırdıklarını onlarla paylaşmanızı istiyorum. Hazırladığımız bu çizimleri belirlediğimiz ülke çocuklarına daha sonra postalayalım."
- ✓ Ö1- "Pinpon toplarna ülke bayrakları yerine gezegenleri, kıtaları veya Türkiye haritasını çizebilir miyiz?" (L2)
- ✓ Öğretmen- "Çizebiliriz hayal gücümüz ne isterse onu çizmekte özgürüz."
- ✓ Ö5- "Çizdiğimiz bayrakları başka ülkelere gönderip oradakilerle bu şekilde tanışabilir miyiz?" (L3)
- ✓ Öğretmen- "Evet, bu da mümkün."
- ✓ Ö7- "Dünya haritasını çizdim çünkü okyanuslar çok güzel dünyaya dışardan bakınca daha mutlu görünüyorlar. Atatürk, 23 Nisan'ı çocuklara armağan ettikten sonra, dünya çocuklarının tamamı mutlu olmuştur." (L3)
- ✓ Öğretmen- "Peki ya balıklar da mutlu mu?"
- ✓ Ö7- "Mutlu" (der öğrenci gülümseyerek). Ben çizdiğim pinpon topunu hediye ederken, sizin ülkenizde çocuklara armağan edilen bir bayram var mı? Diye sormak isterdim." (L3)

Öğretmen Son Görüşme: Estetik yaratıcılık aktiviteleri doğası gereği çocukların hayal kurmalarını sağladı. El göz koordinasyonunu çalıştırdı. Gitmek istedikleri ülkelerin bayraklarının pinpon toplarna çizilmesi, geleneksel halk oyunları kıyafetlerinin el işi kağıtları ile süslenmesi, 23 Nisan şarkısının ritminin coşkusunu kağıtlara dökmeleri öğrencileri özgür kıldı. [28.05.2018]

Gözlem ve öğretmen son görüşme bulgularına göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin *hayal kurma becerilerini* geliştirdiği söylenebilir.

Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinliklerinin Fikir Üretme Becerisinin Gelişimi Üzerindeki Etkisine Ait Gözlem Bulguları

Estetik yaratıcılık öğretim süreci doğrultusunda öğrencilerin yaratıcı düşünmenin fikir üretme alt becerisine ilişkin gözlem sonuçları Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Fikir Üretme Alt Becerisine İlişkin Gözlem Sonuçlarına Ait Bulgular

Şekil 3'te yer alan bulgulara göre, ön gözlem (pre) sonuçları değerlendirildiğinde öğrencilerin tamamının (n=12) ders sırasında öğretmene sunduğu fikirler dersin tekrarı şeklindedir. Ortalama puanları ise 1,00'dür. Çalışmanın ortalarında gözlem kayıtları tekrar değerlendirildiğinde "yeni olmasa da diğerlerinden farklı fikir sunan" öğrenci sayısının yükseldiği (n=9) görülmektedir. Ortalama puanları ise 2,08'dir. Çalışmanın sonunda (post) ise öğrencilerin çoğunluğunun (n=9) "sıradışı ve farklı fikirler sunduğu" görülmüştür. 2 öğrenci ikinci seviye, 1 öğrenci ise birinci seviyede yaratıcı düşünme becerileri gelişim boyutunda yer almıştır. Ortalama puanları ise 2,67'ye yükselmiştir. Bulgulara göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim aktiviteleri öğrencilerin *fikir üretme becerilerini* desteklemektedir. Fikir üretme ile ilgili yaratıcı düşünme becerilerine yönelik gelişim özelliklerin bulunması sürecinde öğrencilerin cevapları aşağıda sırasıyla verilmiştir:

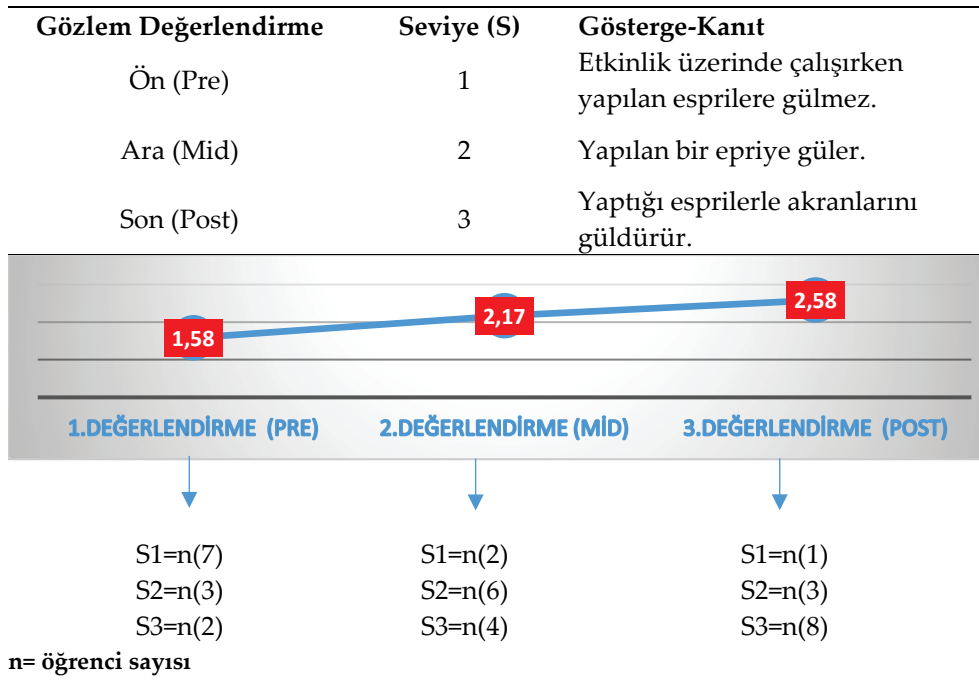
- ✓ Öğretmen: "Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütününe kültür denir. Bugün yapacağımız etkinlikte ülkelerin yöresel kıyafetlerini incelemenizi istiyorum. Sizden gerekli kaynaklardan yaptığımız araştırma bilgilerinizi kullanarak yöresel kıyafetler ile ilgili fikirlerinizi sunmanızı bekliyorum."
- ✓ Ö3- "Öğretmenim ben de İskoçya'yı seçtim öğretmenim orada erkekler etek giyiyormuş neden etek giyiyorlar?"
- ✓ Öğretmen- "Evet, İskoçya'da etek giyiyorlar ama ben de neden etek giydiklerini bilmiyorum..."
- ✓ Ö3- "Öğretmenim biz etek giysek bize kız derler. Ama ben halk oyunları kıyafetimizi farklı şekilde tasarlayacağım, değiştireceğim. Örneğin iki ülkenin kıyafetlerinden yararlanarak yeni bir tasarım çıkarabiliriz" (L3)
- ✓ Öğretmen- "Öyle bir şey olacağını sanmıyorum geleneksel kıyafetler ülkelere bölgelere göre değişir ve buna saygı duyulması gerekir."
- ✓ Ö5- "Öğretmenim bakar mısınız nasıl olmuş? Sizin söylediğiniz gibi yaptım ...güzel mi" (L1)
- ✓ Öğretmen- "Evet çok güzel olmuş güzel estetik hoş duruyor."
- ✓ Ö8- "Estetik güzel, temiz ve mutlu yaşamak de mi öğretmenim." (L2)
- ✓ Öğretmen- "Estetik güzelliğin anlamıdır. Estetiğin olduğu her yerde güzel vardır. Ama güzelin olduğu her yerde estetik yoktur. Estetik düzeni, temizliği de sağlar."

Öğretmen Son Görüşme: Öğrenciler fikirlerin uçsuz bucaksız olduğunun farkına vardılar. Origami çalışmasında kuşa kanat takıp uçurmak, kuşa motor yerleştirip uçmasını sağlamak ve farklı ülkeleri gezmek, origami çalışmasında yaptığı köpeklere farklı isimler vermek, geleneksel kıyafetler üzerinde farklı model önerilerinde bulunmak gibi bir çok konuda sıradışı ve akıllıca fikirler ürettiler. [28.05.2018]

Gözlem ve öğretmen son görüşme bulgularına göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin *fikir üretme becerilerini* geliştirdiği söylenebilir.

Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinliklerinin Espri Anlayışı Becerisinin Gelişimi Üzerindeki Etkisine Ait Gözlem Bulguları

Estetik yaratıcılık öğretim süreci doğrultusunda öğrencilerin yaratıcı düşünmenin espri anlayışı alt becerisine ilişkin gözlem sonuçları Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. Espri Anlayışı Alt Becerisine İlişkin Gözlem Sonuçlarına Ait Bulgular

Şekil 4'te yer alan bulgulara göre, ön gözlem (pre) sonuçları değerlendirildiğinde sınıf içinde öğretmen genel olarak içerik bilgisine odaklanmakta ve pek az espri yapmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu (n=7)'nin ders sırasında öğretmen espri yaptığında da yapılan espirilere gülmediği gözlenmiştir. Bu süreçte 3 öğrenci ikinci düzey, iki öğrenci ise üçüncü düzey seviyesinde espri anlayışına sahiptir. Ortalama puanları ise 1,58'dir. Çalışmanın ortalarında (mid) gözlem kayıtları tekrar değerlendirildiğinde öğrencilerin çoğunluğunun (n=6) "yapılan espirilere güldüğü" gözlenmiştir. İkinci değerlendirme bulgusuna göre bir öğrenci birinci seviyede, 2 öğrenci ise ikinci seviyede kalmıştır. Ortalama puanları ise 2,17'dir. Çalışmanın sonunda (post) ise öğrencilerin çoğunluğu (n=8) "yaptığı espirilerle akranlarını güldürdüğü" ve üçüncü düzey gelişim boyutunda yer almıştır. Ortalama puanları ise 2,58'dir. Bulgulara göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim aktiviteleri öğrencilerin *espri becerilerini* desteklemektedir. Espri ile ilgili yaratıcı düşünme becerilerine yönelik gelişim özelliklerinin bulunması sürecinde öğrencilerin diyalog örneği aşağıda verilmiştir:

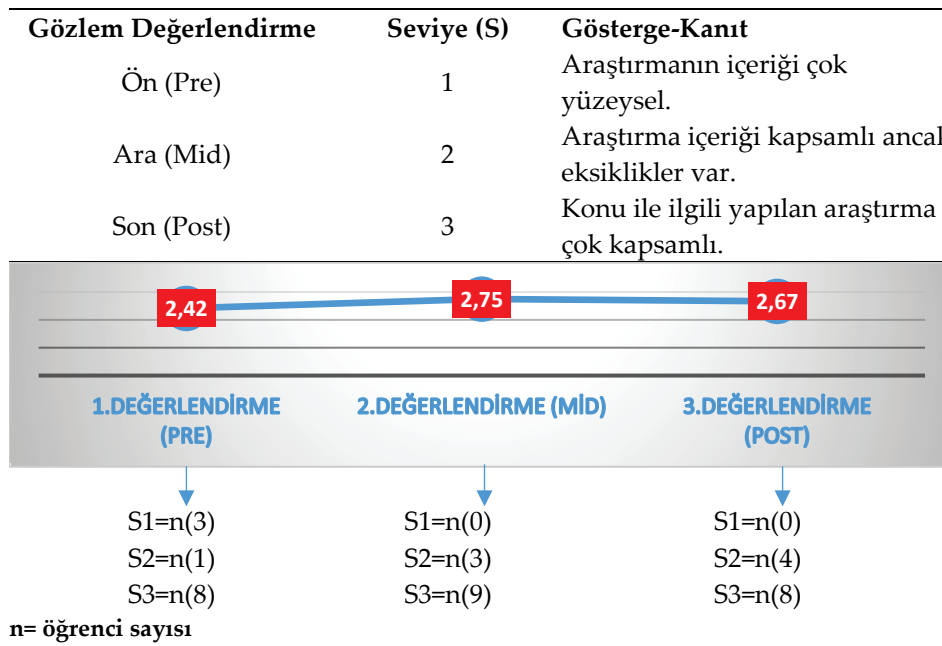
- ✓ Ö2- "Öğretmenim origami çalışmasında ben yarasa yapabilir miyim?"
- ✓ Öğretmen- "Seçtiğimiz figürler yapılacak yarasa zor olabilir ilk aşamada."
- ✓ Ö3- "Peki öğretmenim ne yapacağız şimdi?"
- ✓ Öğretmen- "Köpek, kuş veya kelebek...İlk köpek yapacağız."
- ✓ Ö1- "Köpek çok kolaymış öğretmenim ben yaptım."
- ✓ Öğretmen- "Yaptığımız köpeklere isim verelim mi? Onlarında ismi olmalı."
- ✓ Ö1- "Öğretmenim ben Çilliyeşiloşkoçileşko koydum ismini." (L3)
- ✓ Öğretmen- "Enteresan çok güzel ama çok komik bir isim olmuş..."
- ✓ Ö3- "Benim yaptığım şekle siz isim bulun" (L1).
- ✓ Öğretmen: "...Pes edersen hiçbir şey yapamazsın. Burayı çapraz katlaman lazım."
- ✓ Ö9- "İşte bu benim tutkum."
- ✓ Öğretmen- "Evet işte bu böyle ne hissettiriyorsan onu yap nasıl mutlu oluyorsan."
- ✓ Ö9- "Ağalar her yerde:" (L3)

Öğretmen Son Görüşme: Estetik yaratıcılığa dayalı çalışmalar yapılırken yardımlaşma ve fikirlerin tartışılması sonucunda oynanan oyunların etkisiyle espiriler oldu. Örneğin “ağalar her yerde” espirisi hemen hemen bütün çalışmalarda yapıldı. Öğrencilerin tamamı bu espiriye gülüyordu. Kendileri buldu bu espiriyi. [28.05.2018]

Gözlem ve öğretmen son görüşme bulgularına göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin *espri anlayışı becerilerini* geliştirdiği söylenebilir.

Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinliklerinin Araştırma Yapma Becerisinin Gelişimi Üzerindeki Etkisine Ait Gözlem Bulguları

Estetik yaratıcılık öğretim süreci doğrultusunda öğrencilerin yaratıcı düşünmenin araştırma yapma alt becerisine ilişkin gözlem sonuçları Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Araştırma Yapma Alt Becerisine İlişkin Gözlem Sonuçlarına Ait Bulgular

Şekil 5’te sunulan bulgulara göre, ön gözlem (pre) sonuçları değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çoğunluğunun (n=8) öğretmenin verdiği konuyu tüm boyutları ile çok kapsamlı araştırdıkları gözlemlenmiştir. “Araştırmanın içeriği çok yüzeysel” olan öğrenci sayısı başlangıçta 3 tane’dir. “Araştırma içeriği kapsamlı ancak eksiklikler var” olan ikinci düzey öğrenci sayısı ise 1 tane’dir. Ortalama puanları ise 2,42’dir. Çalışmanın ortalarında (mid) gözlem kayıtları tekrar değerlendirildiğinde öğrencilerin çoğunluğunun 2. ve 3. değerlendirmede oldukları birinci seviyede öğrenci kalmadığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonunda (post) ise öğrencilerin çoğunluğu (n=8) üçüncü düzey, 4 tanesi ise ikinci düzey araştırma yapma beceri düzeyinde olduğu görülmüştür. Ortalama puanları ise 2,67’dir. Araştırma yapma ile ilgili yaratıcı düşünme becerilerine yönelik gelişim özelliklerinin bulunması sürecinde öğrencilerin cevapları aşağıda sırasıyla verilmiştir:

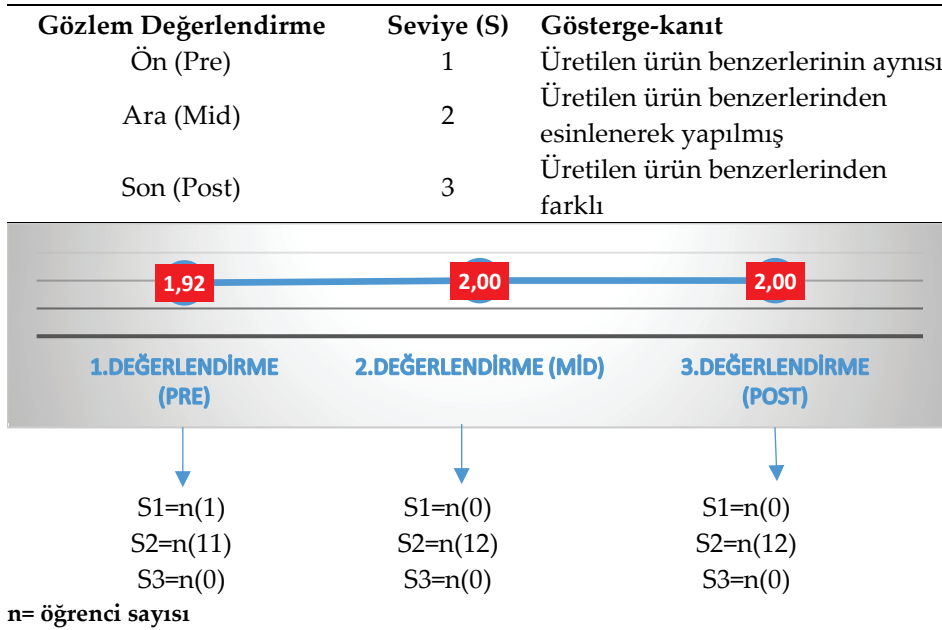
- ✓ Öğretmen- “Gidilmek istenen ülkelerin geleneksel kıyafetlerinin çıktısını getirdiniz mi?”
- ✓ Ö4- “Evet öğretmenim getirdik ben Çin’i seçtim. Çin ülkesinde yöresel kıyafetleri araştırdım, kültürden etkilenme şeklini değerlendirdim...” (L3)
- ✓ Ö7- “Ben Japon kültürünü ve yöresel kıyafetlerini inceledim...” (L2)
- ✓ Öğretmen- “Hep birlikte el işi kağıtlarını kullanarak, getirdiğiniz yöresel kıyafetleri biz yapalım...”
- ✓ Ö6- “Sipagetti sadece Türkiye’de olan bir yemek olarak düşünmüştüm. Aslında İtalyanların yemeğiymiş...” (L3)
- ✓ Öğretmen- “Evet onlar farklı soslar kullanarak birden çok çeşidini yapabiliyorlar...”

Öğretmen Son Görüşme: Yöresel kıyafetleri araştırırken o bölgelerin halk oyunlarını, yemeklerini, konuşulan dili ve kendi merak ettikleri bilgileri araştırdılar. Aslında etkinliklerimde yöresel halk oyunları kıyafetini estetik olarak incelemek ve yeni öneriler de bulunma görevi vardı. Ama dili, çocuk oyunları, parkları öğrencilerin kendi istekleri ile araştırdıkları konulardı. [28.05.2018]

Gözlem ve öğretmen son görüşme bulgularına göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin *araştırma yapma becerilerini* desteklediği söylenebilir.

Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinliklerinin Ürün Oluşturma Becerisinin Gelişimi Üzerindeki Etkisine Ait Gözlem Bulguları

Estetik yaratıcılık öğretim süreci doğrultusunda öğrencilerin yaratıcı düşünmenin ürün oluşturma alt becerisine ilişkin gözlem sonuçları Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Ürün Oluşturma Alt Becerisine İlişkin Gözlem Sonuçlarına Ait Bulgular

Şekil 6'da sunulan bulgulara göre, ön gözlem (pre) sonuçları değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çoğunluğunun (n=11) "Üretilen ürün benzerlerinden esinlenerek yapılmış" şeklinde olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin öğretmenin gösterdiği ürünlerden esinlendikleri görülmüştür. "Benzerlerinin aynısı ürün ortaya koyan" birinci düzeyde öğrenci sayısı ise 1 tanedir. Ortalama puanları ise 1,92'dir. Çalışmanın 2.(medium) ve 3. (post) aşamasında gözlem kayıtları tekrar değerlendirildiğinde öğrencilerin tamamının (n=12) ikinci seviyede kaldığı gözlemlenmiştir. Ortalama puanları ise 2,00'dür. "Benzerlerinden farklı, eşsiz tasarım ortaya koyan" öğrenci ise yoktur. **Ürün ortaya koyma** ile ilgili çalışma boyunca ortaya çıkan üç boyutlu ürünlerin tamamı (pinpon topu, origami, yöresel kıyafetler vb..) değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili çalışmalar yapılırken diyalog örneği şu şekildedir:

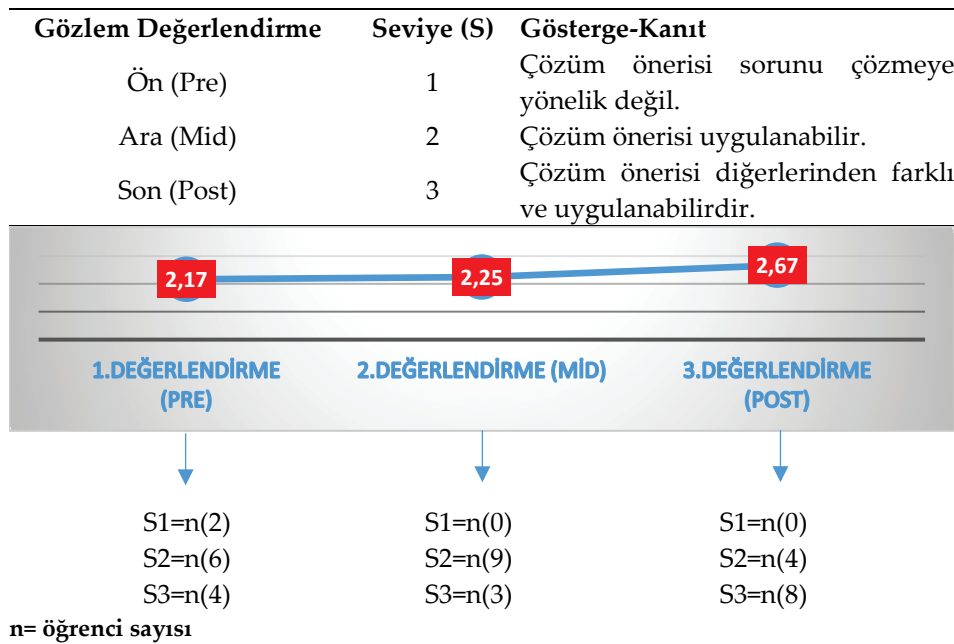
- ✓ Ö5- "Origami çalışmasında ben olsaydım kedi yapardım."
- ✓ Ö8- "Ben uçak yapmak istiyorum, gerçek bir uçak..."
- ✓ Öğretmen- "Kedi yapmayı bilmiyorum."
- ✓ Ö5- "Origamiyi sadece bu kadar mı biliyorsunuz. "
- ✓ Öğretmen- "Maalesef sadece kelebek ya da kuş yapabiliyorum."
- ✓ Ö5- "Yaptığım kelebeği boyayabilir miyim?" (L2)
- ✓ Ö8- "Ben uçak daha önce yaptığım için yapabildim." (L2)

Öğretmen Son Görüşme: Aslında çocukların hayali o kadar yüksek düzeyde ki bir tanesi kuşun daha sağlam bir malzemeden yapılarak uçurulması, diğeri gerçek tek kişilik bir uçak yapmak, kimisi ise farklı kıyafetler tasarlamak istedi. Ancak ben zorlandım... Örneğin origami sırasında bir öğrenci kedi yapmak istedi ama ben yapmayı bilmiyordum ve yapamadık... Çocuklar eşsiz ürün ortaya koyabilirdi ama benim yeterliliğim ve elimizdeki materyaller sınırladı sanki onları...[28.05.2018]

Gözlem ve öğretmen son görüşme bulgularına göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğretmen yeterliliği ve material eksikliği gibi sebeplerle öğrencilerin ürün ortaya koyma becerilerini kısmen geliştirdiği söylenebilir.

Estetik Yaratıcılık Öğretim Etkinliklerinin Sorun Çözme Becerisinin Gelişimi Üzerindeki Etkisine Ait Gözlem Bulguları

Estetik yaratıcılık öğretim süreci doğrultusunda öğrencilerin yaratıcı düşünmenin sorun çözme alt becerisine ilişkin gözlem sonuçları Şekil 7'de sunulmuştur.

Şekil 7. Sorun Çözme Alt Becerisine İlişkin Gözlem Sonuçlarına Ait Bulgular

Şekil 7'de sunulan bulgulara göre, ön gözlem (pre) sonuçları değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin yarısının (n=6) "sundukları çözüm önerilerinin uygulanabilir" olduğu gözlemlenmiştir. "Çözüm önerisi sorunu çözmeye yönelik değil" birinci düzeyde öğrenci sayısı ise 2 tanedir. "Çözüm önerisi diğerlerinden farklı ve uygulanabilir" düzeyinde ise 4 öğrenci fikir sunmuştur. Ortalama puanları ise 2,17'dir. Çalışmanın 2. (mid) aşamasında gözlem kayıtları tekrar değerlendirildiğinde öğrencilerin çoğunluğu (n=9) ikinci seviyede, 3 tanesinin ise üçüncü düzeye çıktığı gözlemlenmiştir. Ortalama puanları ise 2,25'dir. Son değerlendirme (post) sonucuna göre ise 4 öğrenci ikinci düzey, 8 öğrenci ise üçüncü düzey seviyesinde başarı göstermiştir. Ortalama puanları ise 2,67'dir. Konu ile ilgili örnek gözlem kaydı diyalog örneği şu şekildedir:

- ✓ Öğretmen- (İki tane oyun parkı resmi göstererek) "Sizce hangi oyun parkı çocuk haklarının kullanıldığı bir ülkeden çekilmiştir? Hangisi daha estetik? Parkların bir tanesinde oyun alanında yer alan araçlar kırılmış ve tamir edilmemişken diğeri bakımlı ve organik ağaçtan yapılmış? Çocuk parklarını nasıl kullanışlı hale getirebiliriz. Çocuk hakları bildirge maddeleri ile ilişkilendirerek çözüm önerileri sununuz?"
- ✓ Ö10- "23 Nisan'da Cumhuriyet ilan edildi. Düşman yenilgiye uğratıldı. Ben bu konuyu araştırdığımda beni en çok etkileyen padişahın artık her istediğini yapma durumunun sona ermesiydi. Bu beni çok sevindirdi. Çünkü oyun parklarına sahip olamayabilirdik ya da padişah istediğinde içerisindeki aletler bozuk, kapatalım kararı alabilir. Şimdi böyle bir durumda belediye'ye dilekçe ile başvurarak sorunu çözebiliriz." (L2)

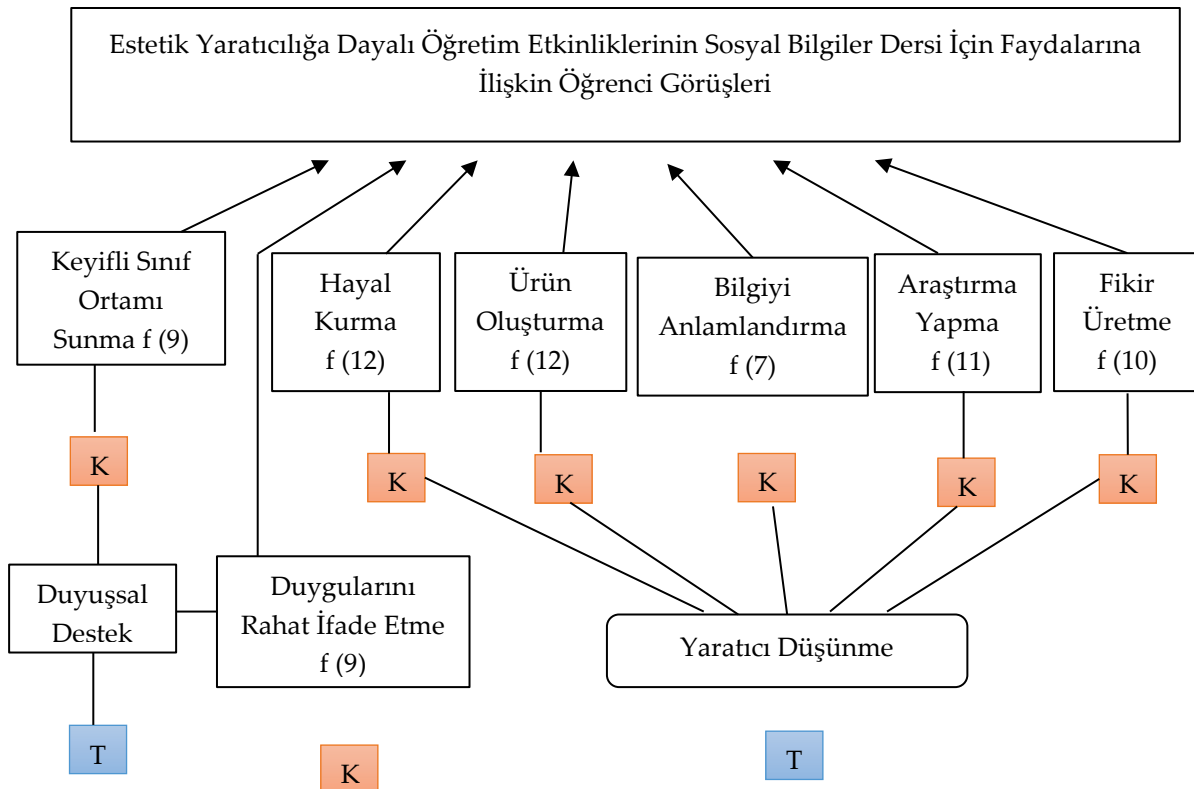
- ✓ Öğretmen- "Evet 23 Nisan çocuk bayramı olarak kabul edildi ve bütün çocukların sağlık, eğitim, oyun oynama, çalıştırılmalarına vb. haklarının var olduğu söylendi bütün çocuklar dünyadaki bütün haklara sahiptir."
- ✓ Ö12- "Öğretmenim Afrika'da yaşayan çocukları araştırdım ve bu haklardan daha az yararlandığımı gördüm. Bununla ilgili üst düzey yöneticilerine mektup yazmalı ve yardım istemeliyiz..." (L3)
- ✓ Öğretmen- "Peki sizce de çocuk parklarının temiz olması için nasıl bir yol bulabiliriz. Dünyamızın, çevremizin daha temiz olması için."
- ✓ Ö7- "İnsanları uyarmalıyız." (L2)
- ✓ Ö9- "Önce biz kendi görevlerimizi yerine getirmeliyiz...Tükürmemeliyiz, yerlere çöp atmamalıyız. Haklara sahip olmamız bizi bazı sorumlulukları yerine getirmeden alkoyamaz." (L3)

Öğretmen Son Görüşme: Yaptığımız etkinlikler ve sunduğumuz görev-yönerge çalışma kâğıtları ile öğrencilerden birden fazla konuda çözüm önerileri istenmiştir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler ders içeriği ile ilişkilendirerek çözüm önerileri sunarken bir taraftan konuları tekrar ederek daha derin bir anlama gerçekleşmiş. Diğer yandan da çözüm önerilerini benimle paylaşma fırsatı yakalamışlardır. [28.05.2018]

Bulgulara göre estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin *sorun çözme becerilerini* geliştirdiği söylenebilir.

Araştırmada Görüşme Yoluyla Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde görüşme yoluyla elde edilen bulgular sırasıyla sunulmuştur. Görüşmeye katılan öğrencilerin uygulama sonrası Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşlerine ait bulgular Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8. Uygulama Sonrası Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Şekil 8 incelendiğinde, görüşmeye katılan öğrencilerin uygulama sonrasında Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşleri *duyuşsal destek* ve *yaratıcı düşünme becerileri* olmak üzere iki tema başlığı altında toplanmaktadır.

Duyuşsal destek teması altında *duygularını rahat ifade etme, keyifli sınıfortamı sunma* olmak üzere iki ayrı kod bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tamamına yakını (f=9) bu iki kategoride kendilerinin gelişim gösterdiğine yönelik görüş bildirmiştir. *Duygularını rahat ifade etme* ile ilgili olarak öğrenciler görüşlerini şu şekilde sunmuştur:

“Sosyal Bilgiler dersinde daha önce öğretmenle görüşlerimi paylaşamıyordum. Bizden bazı ülkelerle ilgili yöresel kıyafet resimleri istediğinde, ben ona öğretmenim ben yemek çeşitlerini inceleyebilir miyim? Kıyafetler ilgimi çekmedi diyebildim...” (Ö2)

“İnsanların duygularını anlamayı öğrendik, Empati kurmayı öğrendik, çok mutlu oldum Sosyal Bilgiler dersinde bu uygulamalar olduğunda...” (Ö7)

“Eğlenceli, düşündürücü ve saksılarımızın aktif olmasını sağlayan, beni sevindiren bir ders. Huzur veriyor.” (Ö12)

Duyuşsal destek teması altında *keyifli ortam sunma* ile ilgili olarak öğrenciler genel olarak daha önceki ders uygulamalarına göre daha eğlenceli vakit geçirdiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Siz geldikten sonra öğretmenimiz daha eğlenceli Sosyal Bilgiler dersini yürütüyor. Espriler falan oldu, çok etkinlik yaptık. Görsel Sanatlar dersinin Sosyal Bilgiler içine gelmesi gibi bir şey oldu.” (Ö1)

“Daha önceki Sosyal Bilgiler dersinde kitaptan bir şeyler okuyorduk, öğretmen testler veriyordu, çözüyorduk. O derslerin hepsinden çok daha eğlenceli oldu...” (Ö8)

Yaratıcı düşünme becerileri teması içerisinde yer alan kodlar ise sırayla *hayal kurma, ürün oluşturma, bilgiyi anlamlandırma, araştırma yapma, fikir üretme* olarak kategorilendirilmiştir. Öğrencilerin tamamı (f=12) *hayal kurma* ve *ürün oluşturma* ile ilgili olarak gelişimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Süslediğim pinpon topunun başka ülkelerde çocuklara ulaşacağını hayal ettim. Onun da bana aynı şekilde hediye gönderdiğini ve arkadaş olduğumuzu hayal ettim. Hele o çocuğun ülkesine (Çin) uygun kıyafeti el işi kâğıdı ile yaparken çok eğlendim.” (Ö4)

“Büyüyünce sporcu olmak ve ülkemize kupalar kazandırma hayali kurdum... Japonya’da yarışmalara katılmak istiyorum. Japonya’dan bir mektup arkadaşım olsa, onunla esprili yazışmalar yapsak. Ben sınıfta espri konusunda çok iyiyim, herkes bana gülüyor. Daha önceki Sosyal Bilgiler derslerinde pek espri yapmazdık.” (Ö7)

Ürün oluşturma ile ilgili olarak (Ö10) *“Hemen hemen her ders bazı çalışmalar yaptık. Bütün çalışmalar çok güzeldi ve severek katıldım. Evde ablamla birlikte internetten origami çalışmalarından “kurbağa” nasıl yapılır izledik ve birçok hayvan el işi kâğıdı ile yaptık. Çok eğlenceliydi”* şeklinde görüşünü sunmuştur. Aynı kategori içerisinde (Ö7) *“Halk oyunları kıyafetleri için belirlediğim ülkenin yöresel kıyafetlerini yaptım, sonra origami çalışmasın da el işi kâğıdı ile köpek yaptım, adını da boncuk koydum.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Öğrencilerin yarısından fazlası (f=7) estetik yaratıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulamalarının *bilgiyi daha iyi anlamalarını* sağladığını ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili olarak öğrenci ifadeleri şu şekildedir:

“Eskiden biz Sosyal Bilgiler dersinde etkinlik yapıyorduk ama bu kadar iyi anlamıyordum dersi... Şimdi daha çok etkinlik yapıyoruz ve dersi anlıyorum. Eğlenerek bir şeyler üretiyoruz.” (Ö9)

“Bence dersler çok güzeldi. Mesela bilgiler daha kalıcı oluyor, ben daha çok aklımda tutabiliyorum, konular üzerinde araştırma yapabiliyorum. Ezberlemiş gibi olmuyorum dersi.” (Ö2)

Yine yaratıcı düşünme becerileri teması altında, öğrencilerin tamamına yakını (f=11) estetik yaratıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulamalarına yönelik Sosyal Bilgiler dersinde severek derinlemesine **araştırma yaptıklarını** şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Araştırma yaptım, farklı bilgilere bakmak istedim, ben normalde Hintlileri çok severim. Onlar hakkında çok bilgi edindim.” (Ö4)

“Öğretmen araştırma ödevinde köpek, kuş ve kelebeklerin yapılışına bakın dedi. Ama ben çiçek ve böcekleri araştırdım. Ayrıca yöresel kıyafet araştırma görevinde annem ısrarla İtalya'nın yöresel kıyafetini seçtirdi bana... Ben günlük kıyafetlerini, elbiseleri yapmak istemiştım oysa...”(Ö8)

Son olarak, yaratıcı düşünme becerileri teması altında, öğrencilerin tamamına yakını (f=10) estetik yaratıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulamalarına yönelik Sosyal Bilgiler dersinde çok farklı **fikir ürettiklerini** şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Öğretmenle paylaştığım etkinlikleri daha iyi öğrendim, bazı ülkeleri araştırırken daha iyi öğrendim. Origami'den yaptığımız kuşa motor takmayı önerdim. Zaten daha önce çileği ve domatesi püre haline getirebilen bir alet tasarlamıştım. Neden dronlar Türkiye'de yasaklandı, kuşa motor takarsak hem eğlenceli hem de güzel olur.” (Ö6)

“Pinpon topunun üzerine bayrak yerine harita çizmek istedim. Ayrıca iki göz takıp bir de ağız çizsek kukla yapabiliirdik. Sonra onları konuşturarak drama çalışması yapabiliirdik. Derste çok değerli olduğumuzu hissettik, dersler çok eğlenceli geçti.” (Ö7)

Görüşme bulguları bir bütün olarak incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılığa dayalı uygulamaların öğrencilerin **yaratıcı düşünme becerilerini** geliştirdiği ve öğrencilere **duyuşsal destek** sağladığı ve **bilgiyi anlamlandırma** sağladığı sonucuna ulaşabiliriz.

Tartışma

Sosyal Bilgiler dersi, birden fazla disiplin alanının harmanlandığı disiplinler arası bir ders olma özelliğindedir. Bu dersin içeriği çeşitli olgu, kavram ve ilkelerden oluşmaktadır. Nitekim bu durum, Sosyal Bilgiler dersinin bilgi yükünü fazlalaştırmakta öğrenme sürecinin ezber odaklı gidebileceği algısını yaratmaktadır. Hâlbuki Sosyal Bilgiler dersi sosyal hayatın kendisinin öğrencilere formal (planlı) yolla sunarken onlarda bu ilişkiyi görmeleri adına farkındalık kazandırma rolünü üstlenmektedir. Düşünmenin olmadığı bir Sosyal Bilgiler dersinde, hali hazırdaki bilginin öğrenci tarafından alınmasının önüne geçilemeyeceği açık bir gerçektir. Bu durum, uygulanmakta olan programın temel felsefesine ve öğrenme anlayışına da oldukça uzaktır. Seefeldt, Castle ve Falconer (2015, s. 114) şimdi ve burada yaşanan dünyaya ait deneyimlerin ilk elden dolaysız olmaları ve başkalarını da kapsamaları nedenleriyle düşünmeyi arttırdığını ifade etmektedirler. Sosyal Bilgiler dersi de gerçek yaşamın kendisini içermekte, bütüncül bir bakış açısıyla evrene ait sosyal gerçekliğin büyük resmini düşünme kültürüyle oluşturmaya önem vermektedir. Düşünmenin temel beceri olarak tüm öğretim etkinliklerine sızdırıldığı bir Sosyal Bilgiler dersiyle de öğrencilerde anlama, yorumlama, tahmin etme, dün bugün ve gelecek bağlamlarında ilişkiler kurma, bütünü görme, bütünü oluşturan öğeleri belirleme, bilgileri yaşama transfer etme, ayırtılama, yeniden yapılandırma, üretme, karşılaştırma ve değerlendirme becerilerinin gelişimi sağlanacaktır. Bu araştırmada da Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleriyle öğrencilerin yaratıcı düşünme (hayal kurma, fikir üretme, espri anlayışı, araştırma yapma ve ürün oluşturma) beceri gelişiminin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yaratıcılık, Sosyal Bilgiler öğrenmede yenilikçi ve etkili vatandaşları ve çocukları geliştirmek için kritik bir noktadır (Uçuş, 2017). Panigrahi (2017), yaratıcılığın geliştirilebileceğini ve yenilikçiliğin öğretmenler ve öğrenciler için yararlarının olduğunu ifade etmektedir. Yaratıcılık doğuştan gelmekte ve yaratıcılığın sürekliliği, gelişim derecesi ve ortaya çıkışı bireyler açısından farklılık göstermektedir

(Aral, 1999). Hayal gücü yaratıcılığın izlendiği zihinsel yeterliklerden biridir. Vygotsky (2004), hayal gücünün yaratıcı faaliyetlerin temeli ve hayal gücünün sanatsal, bilimsel ve teknik yaratımı mümkün kılan yaşamın tüm yönlerinin önemli bir bileşeni olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, doğanın dışında insan eliyle yaratılan her şeyin insanın hayal gücüne dayandığını açıklamaktadır. Reid (2008), estetiğin de hissetme, duyma, dokunma ve hayal etme gibi eylemlerle bütünleşen her durumda yer aldığını belirtmektedir. Hayal gücünün kullanımı yaratıcı düşünmenin kilit zihinsel eylemlerinden biridir. Herhangi bir tasarım sürecinde zihinsel imgeler oluşturma yaratmanın başlangıcıdır ve ayrıca beklenen bir durumdur. Araştırmadan elde edilen bulgular da Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan estetik yaratıcılığa dayalı öğretim uygulamalarının öğrencilerin hayal kurmasına fırsat verdiğini göstermiştir. Bu bağlamda, estetik yaratıcılık etkinliklerinin yaratıcılığın temel zihinsel yeterliklerinden biri olan hayal kurma becerisinin gelişimi üzerinde etkin bir rolünün olduğu anlaşılmaktadır.

Yaratıcılığın izlendiği boyutlardan biri de durumlara farklı açılardan bakabilme ve orijinal fikirler üretebilme faaliyetidir. Michalko (2011, s. 49), yaratıcı bireylerin kavramsal olarak ayrı görülen nesne, kavram ve fikirleri sürekli birleştirdiklerini, farklı bağlam ya da kategorilerden yeni birleşimler oluşturduklarını belirtmektedir. Yıldırım (1998, s. 39-40), aynı şeyleri yaparak farklı sonuçlar alınmasını ve durum gelişiminin beklenmesinin mümkün olamayacağını, farklı sonuçların ancak farklı yaklaşımlarla yaratabileceğini açıklamaktadır. Ayrıca, yaratıcı bir fikrin de hemen ortaya çıkmayacağını ifade etmektedir. Bu araştırmada, öğrencilerin yaratıcı düşünme gelişimlerinin izlenmesi için estetik yaratıcılığa dayalı etkinlikler 17 saatlik bir öğretim süreciyle uygulanmıştır. Elde edilen bulgular da yaratıcılığın en çok fikir üretme alanında gelişim gösterdiğini ortaya çıkarmıştır. Yaratıcı düşünme, bilgide problemleri ve boşlukları görme, fikir ve hipotezler geliştirme, özgün fikir üretimi gibi eylemleri içeren bir öngörü yaklaşımıdır (Aktamış ve Ergin, 2006). Mazman Budak'ın (2012) da ifade ettiği gibi, estetik çocuklarda beğeni duygusunu geliştirmekte, onların dünyaya ve olaylara bakışları üzerinde yeni değerler kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleriyle yaratıcı düşünmenin alanlarından biri olan fikir üretme becerisini desteklediğini söylemek mümkündür. Estetik algılar ve beğeniler sadece duyguları etkileyen özellikler değildir. Bilişsel ve duyuşsal alanı birbirinden kesin sınırlarla imkansızdır ve bu durum öğrenmenin doğasına da aykırıdır. Estetik duyguların harekete geçirildiği faaliyetlerde bireylerin kaygı, stres vb. durumları ortadan kalkmaktadır. Zihin rahatladığı için de bilişsel üretimler kolaylaşmaktadır.

Koestler (1964), kişilik özelliklerinden biri olan mizahı, insanların yaratıcı bir faaliyeti olarak ele almakta (aktaran Yerlikaya, 2009); Bayülgen (2011) de mizahın problem çözme, yaratıcılık, dil becerileri ve stresle başa çıkma gibi bilişsel becerilerle ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Mizah yeteneği güçlü olan bireyler başkalarının görmediği mizahı algılayabilmekte, kendilerini rahat hissettikleri ve daha esnek düşünebildikleri için de yaratıcı potansiyellerini kullanabilmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, öğrencilerin en çok espri anlayışlarında gelişim sağlandığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Treadwell (1970), esprili altyazılar gerektiren karikatür testinin geliştirilmesine dayanan çalışmasında mizahın yaratıcılığı etkilediği sonucuna ulaşırken; Ziv (1983), mizahi atmosferin öğrencilerin yaratıcılık puanları üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, mizahi atmosferlerin yaratıcılık puanlarını önemli ölçüde artırdığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Estetik öğretim etkinlikleri duyuşsal alana hitap eden, duyguları harekete geçiren, güzeldeki ve çirkindeki unsurları yorumlamayı sağlayan, eylemlerden zevk almayı destekleyen özellikleri içermektedir. Bilindiği üzere, duyguların bilişsel öğrenmeler üzerinde büyük bir rolü vardır, çünkü çevreden gelen uyarıcıların iletiminde algısal alanı olumlu yönde etkilemektedir. Zihinsel olarak rahatlayan öğrenciler de kendilerini ve algıladıklarını daha özgür bir şekilde ifade edebilmekte ya da yeni formlar oluşturmada kaygı taşımamaktadır. Bu nedenle, öğrencilerin estetik yaratıcılık uygulamalarıyla espri anlayışlarında büyük ölçüde ilerleme kaydedilmiş olabilir. Rahat bir düşünme kültürünün oluşturulduğu sınıf ortamlarında öğrenciler içlerinden geldiği gibi davranabilir ve zihinsel bağlantıları daha kolay ve hızlı kurabilirler. Ayrıca daha mutlu oldukları ve gülebildikleri için de esprili paylaşımlarda bulunabilirler.

San (2003), yaratıcı bireylerin merak, sabır, buluş yapma yetisi, deney ve araştırmalardan kaçmayan ve bireşimci yargılara varabilen kişilik özelliklerine değinmektedir. Bilindiği üzere, öğrenciler, merak duygularını uyandıran uygulamalarla karşılaştıklarında öğrenmeye yönelik istekleri (araştırma, inceleme vb.) de artmaktadır. Yaman ve Yalçın (2005) fen bilgisi öğretiminde probleme dayalı öğrenme süreçlerinin yaratıcı düşünme becerisine etkisini inceledikleri araştırmalarında, probleme dayalı öğrenme yaklaşımının yaratıcı düşünme becerisini geleneksel öğretim yaklaşımlarına göre daha fazla geliştirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde, Çınar ve İlik (2013) de yürüttükleri araştırmalarında probleme dayalı öğrenme sürecinin öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Nitekim probleme dayalı öğrenme süreci, dikkat çeken bir problemle başlamaktadır. Öğrenciler de araştırma yaparak var olan probleme çözüm önerisi getirmeye çalışmaktadırlar. Bu araştırmada da Sosyal Bilgiler dersi kapsamında estetik yaratıcılık etkinlikleriyle yaratma süreçleri için gerekli olan bilginin araştırılması konusunda öğrenci performanslarında fark edilebilir bir değişim gözlenmiştir. Bu durum, ilgi çeken ve merak uyandıran estetik temelli yaratıcı düşünme etkinliklerinin, öğrencilerin araştırma yaparak bilgi edinme ihtiyaçlarını karşılayabilmiş olmasıyla açıklanabilir. Yaratıcı düşünürler sorunlara pek çok farklı şekilde yaklaşmakta ve beklenmeyeni arayarak tüm değişkenleri gözlemleyebilmektedir (Michalko, 2011, s. 34). Sungur (1997), sorun çözmenin öğrenilmesi ve elde edilmesi gereken bilgi-beceri kapsamlı bir yetenek olduğunu ve sürekli geliştirilmeyi gerektirdiğini belirtmektedir. Ayrıca öğretmenler öğrencilerin görüşlerini reddetmemek konusunda da dikkatli olmalıdırlar (Sternberg, 2003). Bu araştırmadan elde edilen bulgular da estetik yaratıcılık temelli öğretim etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşünmenin alt boyutlarından biri olan sorun çözme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir. Ormrod (2013), özgün faaliyetlerin öğrencilerin okul konuları ile okul dışındaki yaşamları arasında anlamlı bağlantılar kurmalarına yardımcı olabileceğini ve öğrencilerin problem çözme becerilerini arttıracaklarını ifade etmektedir. Nitekim bu durum, estetik yaratıcılığa dayanan öğretim etkinlikleriyle daha önce karşılaşmayan öğrencilere uygulamaların farklı gelmiş olmasıyla ve sorunu anlama, onu çözme gibi eğilimlerinde isteklilik yaşamalarıyla açıklanabilir. Bireyi araştırmaya iten en belirgin faktör, meraktır. Cevaplanmayı bekleyen soru işaretleri süreci yönlendirmektedir. Ayrıca, merakı devam ettirecek diğer faktör ise konuya ilişkin ilginin en kadar sürdüğüdür. Estetik temelli etkinliklerin de öğrencilerin ilgisini çektiği, onlar için yeni ve farklı olduğuna dikkat edilmelidir. Nitekim her bireyin duygularının beslenmiş olmasına ve onu zihinsel olarak harekete geçirecek güçlü bir uyarıcıya ihtiyacı olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Aktamış ve Ergin (2006), yaratıcılığı etkileyen unsurlardan birinin yeni, tutarlı, sorun çözücü ve benzersiz özelliklerden en az biri ile donanık olan özgün ürün olduğunu belirtmektedir. Ülger'in (2016) öğrencilerin resim yapma becerilerinde gözlemlenen yaratıcılık ile yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmasında yaratıcı düşünmenin alt boyutlarından olan zenginleştirme ile resim yapma becerisi alt boyutlarından teknik beceri ve üründe yaratıcı öğeler arasında manidar bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular da estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleriyle öğrencilerin yaratıcı düşünmenin alt göstergelerinden olan ürün oluşturma becerisinin geliştiğini göstermektedir. Ancak, araştırmanın bu bağlamındaki dikkat çekici nokta öğrencilerin eşsiz ürünler fikrini üretmelerine rağmen, eşsiz ve benzerlerinden çok farklı ürün oluşturma seviyesine çıkamamış olmalarıdır. Öğretmen ilgili duruma, kendisinin bu alanda yeterli olmadığı ve materyal konusunda sınırlılığının olduğunu ifade ederek açıklama getirmiştir. Bu sebeple öğrencilerin ürün oluşturma becerisine ilişkin gelişimi ikinci düzeyde kalmıştır. Solomon'un (1987), okullarda Sosyal Bilgiler öğretimine daha az öncelik verildiği ve öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilmesinde başarılı olmayan materyal ve yöntemlerin işe koşulduğuna ilişkin görüşü araştırmanın bu bulgusunu destekler niteliktedir. Davidovitch ve Milgram (2006) ise öğretmenlerin yaratıcı düşünme yeteneğini geliştirmek için hizmet öncesi ve hizmet içi çalıştaylara gereksinim olduğuna değinmektedir. Yaratıcılık, doğuştan gelen bir özellik olsa da sadece bireyin kendi potansiyeline bağlı olarak gelişim göstermemektedir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, öğrencilere sağlanacak uygun öğretim bağlamının (öğretmen yeterliliği, materyal vb.) yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Hetland (2013), anlamının ve düşünmenin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını ifade etmekte; yaratıcılığın daha önce düşünülmemiş yeni şeyleri oluşturduğunu ve eskilerden de yenilerin yapıldığını belirtmektedir. Bilindiği üzere, eski durumlarla yeni durumlar arasında bağlantı kurmak bilginin anlamlılığını arttırmaktadır. Araştırmada da Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık uygulamalarıyla öğrencilerin bilgiyi daha iyi anlamlandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Elbette bu durumu etkileyen ilgi, dikkat, aktif katılım vb. birçok faktör söz konusudur. İşin en başından estetik yaratıcı temelli etkinliklerin öğrencilerin ilgilerini çekmesi ve dikkatlerini derse odaklamalarını kolaylaştırması olasıdır. Ayrıca öğrencilerin öğrenme sürecinde bilgilerini aktif şekilde yapılandırdıklarına da dikkat edilmelidir. Bu nedenle bilişsel ve duyuşsal alanla ilgili eylemler öğrenmenin bütünlüğünü sağlamış ve bağlamı güçlendirmiş olabilir.

Öğrencilerin yaratıcı düşünme süreçlerinin gelişimini destekleyen bağlamlardan biri de sınıf atmosferidir. Yaratıcılığın gelişiminde, fiziksel çevre kadar duygusal çevrenin düzenlenmesi de önemlidir. Çocukların yaratıcı olmaları için, onlara değerli oldukları ve oldukları gibi kabul edildikleri hissettirilmelidir (Yıldırım, 2016, s. 134). Araştırmadan elde edilen bulgular, Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık uygulamalarının keyifli bir sınıf ortamı sunduğunu ve öğrencilerin duygularını rahat ifade etmeleri konularında onlara duyuşsal destek sağladığını ortaya çıkarmıştır. Nitekim öğrenciler kendilerini baskı altında hissetmedikleri için özgürce çalışarak fikirlerini rahatlıkla söyleyebilmiş ve rahat bir çalışma fırsatı yakalamış olabilirler.

Sonuç

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleriyle öğrencilerin yaratıcı düşünmenin hayal kurma, espri yapma, araştırma yapma, ürün oluşturma ve fikir üretme alt boyutları kapsamındaki gelişimleri incelenmiştir. 17 saat süren estetik yaratıcılık öğretim uygulamaları öğrencilerin araştırma yapma, sorun çözme, hayal kurma boyutlarında fark edilebilir gelişimler gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin en çok fikir üretme ve espri anlayışları boyutlarında gelişim gösterdikleri tespit edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin ürün oluşturma becerisi de gelişmiştir. Ancak burada dikkat çekici nokta eşsiz ve benzerlerinden çok farklı ürün oluşturma seviyesine hiçbir öğrencinin çıkamamış olmasıdır. Öğretmen kendisinin bu alan için yetersiz olduğunu ve materyal konusunda sınırlılıklar yaşadığını ifade etmiştir. Bu sebeple bu beceriye ilişkin gelişim ikinci düzeyde kalmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerden de estetik yaratıcılık öğretim uygulamalarının bilginin anlamlandırmasını kolaylaştırdığı, onlara keyifli bir sınıf ortamı sunarak ve öğrencilerin duygularını rahat ifade etmelerini sağlayarak duyuşsal destek verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık öğretim uygulamalarının öğrencilerin yaratıcı düşünme (hayal kurma, espri yapma, araştırma yapma, ürün oluşturma ve fikir üretme) becerilerini geliştirdiği ve onlara duyuşsal olarak da destek sağlayarak rahat ve güvenilir bir öğrenme ortamı yarattığı anlaşılmıştır.

Öneriler

Sosyal Bilgiler dersinde estetik yaratıcılık öğretim etkinlikleriyle öğrencilerin yaratıcı düşünme becerileri gelişimlerinin izlendiği bu araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki yer alan öneriler getirilmiştir:

- Bu araştırmada yaratıcı düşünmenin *hayal kurma, espri yapma, araştırma yapma, ürün oluşturma ve fikir üretme* alt boyutları incelenmiştir. Farklı araştırmalarda yaratıcı düşünmenin başka alt boyutlarındaki değişimler de gözlemlenebilir.
- Araştırmada estetik yaratıcılık temelli etkinliklerin bilginin anlamlandırılmasında olumlu katkılarının olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle duyuşsal alanla ilgili etkinliklere yer verilmesi konusunda öğretmenlerin farkındalıkları artırılabilir.

- Araştırmada estetik yaratıcılık temelli etkinliklerin rahat bir sınıf atmosferi oluşturduğu görülmüştür. Bu nedenle öğrencilerin neyi öğrendikleri kadar nasıl hissettikleri de nemslenmeli ve öğretmenlerin farkındalıkları güçlendirilmelidir.
- Estetik yaratıcılık temelli disiplinler arası ğretim uygulamalarının yaratıcı düşünme ya da diğer düşünme becerileri üzerindeki etkisi araştırılabilir.
- Estetik yaratıcılık ğretim uygulamalarının sadece bilişsel gelişime olan katkısı değil duyuşsal açıdan da ne gibi faydalarının olacağı çeşitli araştırma yöntemleriyle sınıanabilir.
- Sosyal Bilgiler programında bir değer olarak yer alan estetik ğretim etkinliklerinin niceliğinde artış sağlanabilir, ğrenci çalışma ve ders kitapları bu bağlamda yeniden düzenlenebilir.
- Durum alışması olarak desenlenen bu araştırmadan farklı olarak, ğretim sırasında ortaya çıkan sorunların çözümünü sağlamak adına eylem araştırmaları yapılabilir.
- Yaratıcı düşünmeyi desteleyen önemli faktörler arasında ğretmen özellikleri de yer almaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlere yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesi konusunda (etkinlik hazırlama, materyal tasarlama, alt boyut ğretim yeterliliği vb.) hizmet içi eğitimler verilebilir.

Kaynakça

- Abu, M. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde kavram karikatürleri kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutum ve yaratıcı düşünme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Aghaosa, I. P. (2015). The epistemic of aesthetic knowledge and knowing: Implications for aesthetic education curricula and rational pedagogy in nigerian secondary schools. *Education*, 136(2), 139-144.
- Aktamış, H. ve Ergin, Ö. (2006). Fen eğitimi ve yaratıcılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 77-83.
- Aktan, O. ve Kılıç, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerleri 100 temel eserde bulunan değerlerin destekleme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 7-68.
- Aladağ, S., Kuzgun, M. P. ve Kuşcuoğlu, G. (2017). Classroom teachers' views on the acquisition the value of esthetics in life sciences course. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 195-211.
- Aral, N. (1999). Sanat eğitimi-yaratıcılık etkileşimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 11-17.
- Ayaz Can, H. ve Semerci, N. (2007). Altı şapkalı düşünme tekniğinin ilköğretim sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 32(145), 39-52.
- Barr, R., Barth, J. L. ve Shermis, S. S. (1977). Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi (N. E. Akhan, E. Ay, C. C. Yeşilbursa, O. Sabancı ve A. Altıkulaç, Çev.). C. Dönmez (Ed.) *Sosyal bilgilerin doğası* içinde (s. 56-75). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Baykara, N. (2006). *Sosyal bilgiler dersinin düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Bayülgen, N. (2011). Yazı çalışmalarında karikatür, motivasyon ve yaratıcılık. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi*, 1(1), 39-55.
- Bozkurt, F. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt temelli öğrenme uygulamaları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 334-353. doi:10.29329/mjer.2018.147.18
- Chang, Y., Li, B. D., Chen, H. C. ve Chiu, F. C. (2015). Investigating the synergy of critical thinking and creative thinking in the course of integrated activity in Taiwan. *Educational Psychology*, 35(3), 341-360. doi:10.1080/01443410.2014.920079
- Chirico, A., Glaveanu, V. P., Ciproso, P., Riva, G. ve Gaggioli, A. (2018). Awe enhances creative thinking: An experimental study. *Creativity Research Journal*, 30(2), 123-131. doi:10.1080/10400419.2018.1446491
- Clarkin-Phillips, J. (2013). Young children's creative thinking. *Early Years*, 33(4), 427-428. doi:10.1080/09575146.2013.852720
- Craft, A. (2000). *Creativity across the primary curriculum framing and developing practice* (1. bs.). London: Routledge.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Aydın, Çev.). M. Bütün ve S. B. Demir (Ed.), *Beş nitel araştırma yaklaşımı* içinde (s. 69-110). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention* (1. bs.). New York: Harper Collins Publishers.
- Cüceloğlu, D. (2005). *İyi düşün doğru karar ver* (47. bs.). İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Çelik, E. A. (2015). *7. sınıf sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çelik, F. (2010). *5. sınıf sosyal bilgiler programında sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çınar, D. ve İlik, A. (2013). İlköğretim fen eğitiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının üst düzey düşünme becerilerine etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 21-34.
- Davidovitch, N. ve Milgram, R. M. (2006). Creative thinking as a predictor of teacher effectiveness in higher education. *Creativity Research Journal*, 18(3), 385-390. doi:10.1207/s15326934crj1803_12
- Davis, L. L. (1992). Instrument review: Getting the most from a panel of experts. *Applied Nursing Research*, 5(4), 194-197. doi:10.1016/S0897-1897(05)80008-4
- Deng, L. ve Tavares, N. J. (2013). From moodle to facebook: Exploring students' motivation and experiences in online communities. *Computers & Education*, 68, 167-176.
- Doğanay, A. (2006). Etkin vatandaşlık için düşünme becerilerinin öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde (s. 179-218). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dolapçoğlu, S. (2015). *Matematik dersinde otantik öğrenme yoluyla eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi: Bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Emir, S. (2001). *Sosyal bilgiler öğretiminde yaratıcı düşünmenin erişiyeye ve kalıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ersözlü, Z. N. ve Kazu, H. (2011). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan yansıtıcı düşünmeyi geliştirici etkinliklerin akademik başarıya etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 141-159.
- Evans, J. R. ve McKinney, J. M. (1987). The modeling process and creative thinking. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 18(1), 1-8. doi:10.1080/0020739870180101
- Farris, P. J. (2004). *Elementary and middle school Social Studies an interdisciplinary, multicultural approach*. (4. bs.). New York: McGraw-Hill Companies.
- Feeney, S. ve Moravcik, E. (1987). A thing of beauty: Aesthetic development in young children. *Young Children*, 42(6), 7-15.
- Fisher, R. (1995). *Teaching children to think*. United Kingdom: Stanley Thornes Publishers Ltd.
- Forrester, J. C. (2008). Thinking creatively; Thinking critically. *Asian Social Studies*, 4(5), 100-105.
- Gilhooly, K. J., Ball, L. J. ve Macchi, L. (2015) Insight and creative thinking processes: Routine and special. *Thinking & Reasoning*, 21(1), 1-4. doi:10.1080/13546783.2014.966758
- Haladyna, T. M. (1997). *Writing test items to evaluate higher order thinking*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Harris, R. (1998). *Introduction to creative thinking*. <https://www.virtualsalt.com/crebook1.htm> adresinden erişildi.
- Hetland, L. (2013). Connecting creativity to understanding. *Educational Leadership*, 70(5), 65-70.
- Jackson, M. (2017). Knowledge, education and aesthetics. *Educational Philosophy and Theory*, 49(13), 1267-1276. doi:10.1080/00131857.2017.1350559
- Jacobs, R. (2009). Measuring aesthetic development: A national dialogue. *Journal of Artistic and Creative Education*, 3(1), 68-85.
- Jeffrey, B. ve Craft, A. (2004). Teaching creatively and teaching for creativity: Distinctions and relationships. *Educational Studies*, 30(1), 77-87. doi:10.1080/0305569032000159750

- Karakuş, M., Gürkan, B., Dolapçioğlu S. ve Çapar, M. (2011, Ekim). *Aesthtetic creativity in teaching social studies*. The 1st International Congress on Curriculum and Instruction sunulan sözlü bildiri, Eskişehir, Türkiye.
- Kasinova, E. (2014). The aesthetic education of the creative young people: The historical aspect. *National Academy of Managerial Staff of Culture & Arts Herald*, 4, 139-144.
- Keun, L. L. ve Hunt, P. (2006). Creative dance: Singapore children's creative thinking and problem-solving responses. *Research in Dance Education*, 7(1), 35-65. doi:10.1080/14617890600610661
- Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2014). Examining students' perceptions on esthetic value in social studies teaching program. *Journal of Theory and Practice in Education*, 10(4), 1047-1076.
- Kirst, W. ve Diekmeyer, U. (1978). *Yaratıcılık eğitimi* (F. S. Aksoy, Çev.). İstanbul: Evrim Bilimsel Eğitim Araçları.
- Kuş, Z., Meray, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Kutlu, Ö., Doğan, C. D. ve Karakaya, İ. (2010). *Öğrenci başarısının belirlenmesi: Performansa ve portfolyoya dayalı durum belirleme* (2. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Lee, K. H. (2005). Developmental trends of creative thinking ability and creative personality of elementary school children in Korea. *Gifted and Talented International*, 20(2), 31-37. doi:10.1080/15332276.2005.11673451
- Lin, C. S. ve Wu, R. Y. W. (2016). Effects of web-based creative thinking teaching on students' creativity and learning outcome. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 12(6), 1675-1684. doi:10.12973/eurasia.2016.1558a
- Liu, Z. K., He, J. ve Li, B. (2015). Critical and creative thinking as learning processes at top-ranking Chinese middle schools: Possibilities and required improvements. *High Ability Studies*, 26(1), 139-152. doi:10.1080/13598139.2015.1015501
- Martorella, P. H. (1996). *Teaching social studies in middle and secondary schools* (2. bs.). Upper Saddle River: Printice-Hall, Inc.
- Mazman Budak, F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde (7.sınıf) doğal ve kültürel varlıklar aracılığı ile estetik değer eğitimi (Tokat örneği)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- McKenzie, J. F., Wood, M. L., Kotecki, J. E., Clark, J. K. ve Brey, R. A. (1999). Establishing content validity: Using qualitative and quantitative steps. *American Journal of Health Behavior*, 23(4), 311-318.
- Merriam, B. (2013). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber (E. Karadağ, Çev.). S. Turan (Ed.), *Nitel vaka (durum) çalışması* içinde (s. 39-54). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Michalko, M. (2011). *Yaratıcı düşünce* (L. Arda, Çev.). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Miles, B. M. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2. bs.). California: SAGE Publication, Thousand Oaks.
- National Council for the Social Studies. (2010). *National curriculum standards for social studies: A framework for teaching, learning, and assessment*. Silver Spring, MD: National Council for the Social Studies.
- National Council for the Social Studies. (2016). A vision of powerful teaching and learning in the social studies. *Social Education*, 80(3), 180-182.
- Ormrod, J. E. (2013). Öğrenme psikolojisi (B. Mete, Çev.). M. Baloğlu (Ed.), *Transfer, problem çözme ve eleştirel düşünme* içinde (s. 158-183). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özalp, M. T. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme sürecinde kullandıkları soruların eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Özdemir, D. (2006). *Sosyal bilgiler dersinin düşünme becerilerini kazandırma düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özden, Y. (2011). *Öğrenme ve öğretme* (11. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Özensoy, A. U. (2012). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersiyle ilgili öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 187-202.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı düşünme öğrenme ortamının akademik başarı ve bilgilerin kalıcılığa etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 675-705.
- Özsoy, V. ve Şahan, M. (2009). Çok alanlı sanat eğitimi yönteminin ilköğretim 6. sınıf resim-iş dersinde öğrenci tutumuna etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 205-227.
- Öztürk, D. (2010). *Yaratıcı düşünme becerisinin ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenci başarısı üzerindeki etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Palandökenlier, İ. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisi açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Panigrahi, S. (2017). Creative thinking and innovative teaching of higher secondary school teachers in english bazar and kaliachak block of malda, wb. *International Journal of Science and Research*, 6(1), 354-356.
- Perry, A. ve Karpova, E. (2017). Efficacy of teaching creative thinking skills: A comparison of multiple creativity assessments. *Thinking Skills and Creativity*, 24(2017), 118-126. doi:10.1016/j.tsc.2017.02.017
- Rawlinson, J. G. (1995). *Yaratıcı düşünme ve beyin fırtınası* (O. Değirmen, Çev.). İstanbul: Rota Yayın.
- Reid, L. A. (2008). Aesthetics and education. *Research in Dance Education*, 9(3), 295-304. doi:10.1080/14647890802416713
- San, İ. (2003). Yaratıcılıkta temel kavramlar. A. Öztürk (Ed.), *Çocukta yaratıcılık ve drama içinde* (s. 1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Seefeldt, C., Castle, S. ve Falconer, R. C. (2015). Okul öncesi/ilkokul çocukları için sosyal bilgiler öğretimi (E. Tok, Çev.). S. Coşkun Keskin (Ed.), *Düşünme ve kavram oluşturma içinde* (s. 111-138). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sezer, S. (2005). Öğrencinin akademik başarısının belirlenmesinde tamamlayıcı değerlendirme aracı olarak rubric kullanımı üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 61-69.
- Solomon, W. (1987). Improving students' thinking skills through elementary social studies instruction. *The Elementary School Journal*, 87(5), 556-569.
- Sönmez, V. (1995). Yaratıcı okul, öğretmen, öğrenci. A. Ataman (Ed.), *Yaratıcılık ve eğitim içinde* (s. 144-165). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Sternberg, R. J. (2003). Creative thinking in the classroom. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 47(3), 325-338. doi:10.1080/00313830308595
- Sternberg, R. J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87-98.
- Strati, A. ve Guillet de Monthoux, P. (2002). Introduction: Organizing aesthetics. *Human Relations*, 55(7), 755-766. doi:10.1177/0018726702557001
- Sungur, N. (1997). *Yaratıcı düşünce*. İstanbul: Evrim Yayıncılık.
- Treadwell, Y. (1970). Humor and creativity. *Psychological Reports*, 26(1), 55-58. doi:10.2466/pr0.1970.26.1.55
- Tuna, S. (2007). Estetik algı ve beğeni gelişimi açısından, ilköğretimde sanat eleştirisi öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 121-133. doi:10.1501/Egifak_0000000151

- Türk Dil Kurumu. (2018). Türk Dil Kurumu. <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Uçuş, Ş. (2017). Exploring creativity in social studies education for elementary grades: Teachers' opinions and interpretations. *Journal of Education and Learning*, 7(2), 111-125. doi:10.5539/jel.v7n2p111
- Udo, G. J., Bagchi, K. K. ve Peeter J. K. (2011). Using SERVQUAL to assess the quality of e-learning experience. *Computers in Human Behavior*, 27(3), 1272-1283.
- Uygun, K. ve Bilgiç, C. (2018). İlköğretim öğrencilerinin problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerileri ve sosyal bilgiler dersi akademik başarıları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 1497-1515. doi:10.15869/itobiad.384593
- Ülger, K. (2016). Öğrencilerin resim yapma becerilerinde gözlemlenen yaratıcılık ile yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 2023-2039.
- Viera, A. J. ve Garret, J. M. (2005). Understanding interobserver agreement: The kappa statistic. *Family Medicine*, 37(5), 360-363.
- Vural, C. T. (2008). *Sosyal bilgiler eğitiminde yaratıcı düşünme: yeni ilköğretim programı beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan etkinliklerin yaratıcılığı geliştirmesi açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian & East European Psychology*, 42(1), 7-97. doi:10.1080/10610405.2004.11059210
- Yaman, S. ve Yalçın, N. (2005). Fen bilgisi öğretiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının yaratıcı düşünme becerisine etkisi. *İlköğretim-Online*, 4(1), 42-52.
- Yerlikaya, E. E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A. (2016). Okul öncesinde sanat eğitiminde yaratıcılık. H. T. Ünalın (Ed.), *Çocukta sanat eğitimi ve yaratıcılık* içinde (s. 124-145). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma* (10. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (1998). *Yaratıcılık ve yenilik* (3. bs.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yıldız, N. (2015). *İlkokul sosyal bilgiler öğretiminde başarılı zekâ kuramına dayalı etkinliklerin düşünme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research-design and methods* (5. bs.). London: Sage Publication.
- Ziv, A. (1983). The influence of humorous atmosphere on divergent thinking. *Contemporary Educational Psychology*, 8(1), 68-75. doi:10.1016/0361-476X(83)90035-8

Ek 1

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersinde Estetik Yaratıcılık Öğretim Uygulamalarına İlişkin Ders Akışı

Tarih	Ders Saati	Kazanım	Konu	Yaratıcı Düşünme Alt Beceri(leri)	Performans Görevlerine Yönelik Etkinlikler
15-22 Mart 2018	4	SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.	Bilim-Teknoloji ve Toplum		“Çocuk Parkı Yapıyorum” “Hangi Park Daha Estetik?”
05-19 Nisan 2018	4	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.	Etkin Vatandaşlık	*Hayal gücü *Fikir üretme	“Çocuk Haklarına Sahibim” “Çocuk Hakları ve Estetik Düzen”
22-27 Nisan 2018	3	SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	Etkin Vatandaşlık	*Espri anlayışı *Araştırma yapma *Ürün oluşturma *Sorun çözme	“Pinpon Topu ile 23 Nisan Şarkısı”
13-17 Mayıs 2018	2	SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	Küresel Bağlantılar		“Origami Yapıyorum”
20-27 Mayıs 2018	4	SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır	Küresel Bağlantılar		“Ülkelerin Halk Oyunları Kıyafetleri Tasarımı” “Hangi Ülkeden Hangi Lezzetler?”